

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

OPTEGNELSER

SOM DYRLÆGE

VED DET TREDIE BATTERI (KLEIN)

I

1864

af F. J. Madsen

V. Rosenstand: Fredericias bombardement 1864.

København 1978

Optegnelser som Dyrlæge
ved det
tredie Batteri (Klein)
i 1864

Kilder til veterinærhistorisk forskning V

Dette eksemplar er:

Nr. 86

ISBN 87-980-332-4-7

OPTEGNELSER

SOM DYRLÆGE

VED DET TREDIE BATTERI (KLEIN)

I

1864

af F. J. Madsen

Udgivet af August Melchior og Jes P. Jørgensen

København 1978

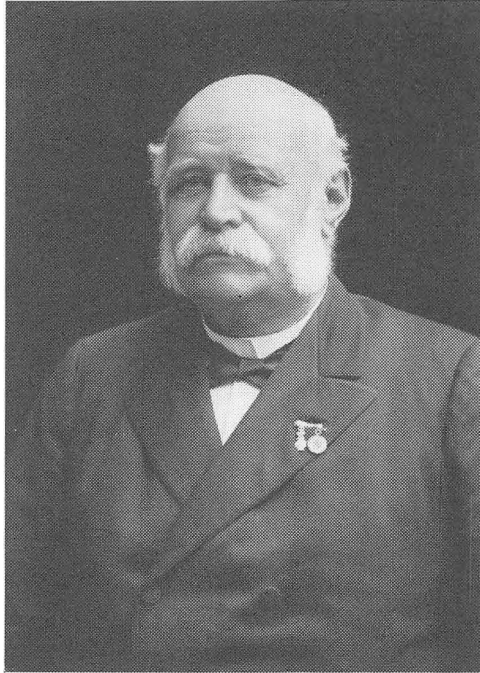
Bogen er nedsat fotografisk udgivelse
af F. J. Madsens manuskript og trykt i
Kandrup og Wunsch Bogtrykkeri, København.

Billedet på omslagets første side:
Fredericias bombardement i 1864 af V. Rosenstand.
Fig. 5048 i: Bibliographie und Ikonographie 1864.
Neumünster 1970, 361 pp.

Madsen, F. J.: Optegnelser som Dyrlæge ved det tredje Batteri (Klein)
i 1864.

Udgivet af August Melchior og Jes P. Jørgensen. København, 1978,
VI + 72 s.; ill.; 23 cm.

(Kilder til veterinærhistorisk forskning; no. V).

Biografiske oplysninger:

Madsen, Fritz Julius. Født 3. November 1838 i København, død 10. Maj 1925 i Dragør. Forældre: Møllermester Lars Madsen og Ane Christine Christensen, Nybromølle. Gift 28. April 1865 i Bregninge, Holbæk Amt, med Marie Johanne Frederikke Andersen (1847–1912).

Praktiserede kort Tid i Farum, meldte sig frivilligt til Dyr lægekorpset og ansattes 30. December 1863 ved 3. Bateria (Klein) og deltog med dette i Krigen. Praksis i Kongens Lyngby 1865–1867, derefter Praksis og Gaardejer i Dragør.

I 18 Aar Formand for Foreningen »Dragørs Fremme«, Æresmedlem af samme, Formand for Komiteen til en Kirkes Opførelse i Dragør, i Bestyrelsen for Københavns Amts Landboforening. Dommer ved Dyrskuer (Frederiksborghopper).

Ordensdekorationer: Dbm. (1885), E. M.

Fra Den danske Dyr lægeforening 1848–1949. Danske Dyr læger 1779–1947. Udgivet af Den danske Dyr lægeforening og under Redaktion af Dansk veterinærhistorisk Samfund ved J. Philip Hansen og C. Grove Vejlstrup. A/S Carl Fr. Mortensen, København 1949, 545 pp.

Den 30' Decbr. 1863 blev jeg midlertidig ansat som militær Dyrlæge ved 3' Bateria, Kapt. Klein. Ordren lød paa, at jeg skulde møde i Thisted d. 5' Jan. 1864. Der og i Nykøbing paa Mors skulde en Kommando under Premierløjtnant Grøne modtage de i Anledning af den forestaaende Krig ekstra udskrevne Heste, som beløb sig til 150 Stykker. Der blev mig udbetalt 75 Rigsdaler i Uniformsgodtgørelse, der omtrent slog lige til. Skrædder Larsen, Købmagergade, fik de fleste Penge. Paa to Gange 24 Timer ekspederede han mig, og jeg trak den blaa Frakke paa, kastede Kappen over Skulderen og gik ad Østergade, Kongens Nytorv og Bredgade til Stabsdyrlægen for at melde mig klar til Afrejse.

Stabsdyrlægen var ikke hjemme, men til Middagsselskab i Nørrevoldgade, hvor jeg saa maatte henvende mig, og jeg modtog saa her Stabsdyrlægens velmente Raad og gode Ønsker med paa Rejsen.

Den 4' Januar var vi tidlig oppe i Dragør, da jeg skulde med Morgentoget til Korsør Kl. 7. Rejsen fra København og Afkeden fra Familien faldt jo lidt tung, men Tanken om en lykkelig Fremtid og om Rejsen gennem mig ubekendte Egne i Danmark, om nye Forhold og nye Mennesker, som jeg skulde lære at kende, vinkede mig som en venligt blinkende Stjerne frem paa mit Livs Vej. Jeg kom til at sidde i Kupé sammen med Premierløjtnant Wolff og Premierløjtnant Rathsack, begge af Artilleriet. Den første skulde til Dannevirkestillingen, den sidste til Aalborg.

Løjtn. Wolff sammenlignede Dannevirkestillingen med en af Napoleons Stillinger i Italien, men hvilken kan jeg ikke huske. I Korsør gik Løjtn. Rathsack og jeg ombord i Dampskibet Skirner for at sejle til Aarhus. Vi havde en god Overrejse og gunstigt Vejr. Ved min Ankomst ombord indtog jeg en god Bøf og ligeledes ved min Afgang derfra.

Ombord traf jeg og gjorde Bekendskab med den ældre

militære Dyrlæge Eriksen fra Vordingborg, som fortalte adskillige Smaahistorier fra den forrige Krig - i Kolding havde han ved Tilbageetoget mistet sin Sadel.-

Til Aarhus kom vi henad Kl. 4, jeg tog straks til Bane-
gaarden og tog Billet til Viborg; her skiltes jeg fra Løjtn. Rath-
saak. Fra Viborg rejste jeg i Deligence til Skive; her var jeg om
Natten. Deligencen holdt inde i en meget tarvelig Beværtning, hvor
jeg drak en Kop Kaffe. Efter et kort Ophold gik det atter videre;
jeg var eneste Passager og gjorde mig det saa mageligt som muligt.
Vi naaede Færgestedet ved Overfarten til Mors, og jeg maatte ombord
i en lille Baad; det blæste friskt og koldt, og jeg frøs over hele
Kroppen, saa det dirrede i mig. Overfarten varede henved ½ Time og
var i det hele meget uhyggelig. Paa Land holdt en Postkarret, og vi
rullede af Sted igen, kom til Nykøbing,- videre gennem Byen og kom
til det næste Færgested. Nu var det blevet Dag, og jeg glædede mig
over, at jeg nu kunde nyde Synet af jyske Landskaber. Mors's Kyster
er meget høje, men skraaner jævnt ned ved Færgestedet Vilsund. Lim-
fjorden var tæt fyldt med Vildænder, der ikke var bange, saa man let
kunde komme dem paa Skud.

Vi satte over Vandet, der her ikke er saa bredt, som det
første, jeg kom over. Paa den anden Side af Vandet traf jeg 3 Vogne,
der kom fra Vesterhavet med Fisk. En saadan Vognladning havde kostet
3-4 Rigsdaler og bestod af store Rokker, Torsk og Hajfisk, Fisk, som
jeg ikke tidligere havde set Mage til. Det var nu smukt Væjr, Solen
skinnede, og Kl. 9½ kom jeg til Thisted.

Jeg gik hen paa Møllers Gæstgivergaard, vadskede mig, drak
en Kop Kaffe og gik derpaa hen paa Torvet foran Raadhuset, hvor jeg
meldte mig til kornløjtn. Ørne, der igen præsenterede mig for Re-
montekommissionen, hvoriblandt var Amtmanden, Kammerh. Rosenørn, Prml.
Nielsen af Dragonerne og Regimentsdyrlæge Lerche. Jeg blev sat i Ak-
tivitet med at efterse Beslag og tage imod Stamlister. Paa det nær-
liggende Baadhus var der serveret Frokost for os. Henad Eftermiddagen
var vi færdige med at modtage Hestene. Der havde jo samlet sig en
Del Mennesker paa Torvet for at betragte denne Hestemønstring, og her

traf jeg en gammel Bekendt fra Landbohøjskolen, en Lærer Petersen, der spadserede om med mig i Byen og viste mig dens Mærkværdigheder, deriblandt Plantagen, og sluttelig inviterede mig til at spise til Aften hos sig.

Premierltn. Crone og jeg var begge indkvarterede paa Møllers Gæstgivergaard. Crone inviterede paa et Glas Punch, og vi stiftede nærmere Bekendtskab; han gjorde den Gang et meget godt og elskværdigt Indtryk paa mig, hvilket stedse vedligeholdte sig; han var en venlig ligefrem, besindig og brav Officer.

Jeg var meget træt, da jeg lavede mig til at gaa til Petersen, og havde mere Lyst til at gaa i Seng, men Petersen viste sig som en flink og gæstfri Vært - en lille fed, stegt And paraderede snart paa Bordet, og det varede da hellerikke saa længe, før vi fik den til at forsvinde igen; kun Levninger af Ben beviste, at den havde eksisteret. Puncheflasken kom saa frem, og ved Opfriskningen af gamle Minder gled Aftenen hen, og jeg rejste mig og sagde Petersen hjertelig Tak for den gode og behagelige Aften.

Kl. 8 Morgen den 6' Jan. rejste vi til Nykøbing; det var et smukt stille Vejr, Solskin og lidt Frost; vi marcherede 5 Minuter i Skridt og 5 i Trav. Ved Færgestedet kom Hestene over i smaa Færgebaade, og det tog Tid. Jeg red i Forvejen med 12 Heste til Nykøbing, hvor vi modtog de andre Heste, som Bønderne maatte stille.

Vi havde nu faaet saa mange Heste, som vi skulde have. Bønderne mødte med en Mængde Heste; de kom først frem med de mindre gode, og naar disse saa ikke fandt Naade for Kommissionens Øjne, kom de bedre frem. Løddet var fremherskende brunt, i Særdeleshed mørkebrunt, dernæst graaskimlet, hvoraf flere meget lyse, dernæst rødt og sort.

Alderen varierede fra 5 til 9 Aar, de fleste dog i 6. Aars Alderen. Højden i Alm. omtrent 10 Kv. 2 à 3 Tom.

De alm. Bygningsstærk var: en jævn, godt sluttet Krop, Lænden vel som oftest lidt lang, men til Gengæld af god Bredde, Brystet af alm. Dybde med et godt Bovleje, Halsen gerne fremstikkende, undertiden kort, Hovedets Form som oftest noget grov, Næsen gerne lidt afrundet ved Overgangen til Næseborerne, men til Gengæld fandtes store,

fromme Øjne, livlige Øren, saa Hovedets Form og Udtryk tydede paa et godmodigt Temperament.

Krydsæt var bredt enten afrundet eller afskydende og af en god Længde; Lemmerne gerne rene, men Underarm og Underlaar manglede nogen Muskelfylde. Totalindtrykket var, at Hestene var gode, brugbare Dyr, at de var nøjsomme og godmodige, af trivelig Natur, og gode Løbere.

Jeg laa indkvarteret i Gæstgivergaarden, som var et meget godt Kvarter. Prl. Crone og jeg blev af Kammerherre Rosenørn inviterede til Middag med Remontekommissionen, - der serveredes med Suppe, Østers, Høns i Karri, Gaasesteg og Kage, Rødvin og Madeira. Kammerherren holdt Tale for Prl. Corne og mig og for Hestene.

Paa Turen fra Tisted til Nykøbing blev en Trainkonstabel slaaet saa slemt paa Skinnebenet af en Hest, at han maatte indlægges paa Sygehuset.

Skive,
d.7'Jan.

I Morges Kl. 10½ Afmarch fra Nykøbing til Færgestedet. Jeg kom først over med Færgen da Kl. var 4. En graa Hest havde nær brækket venstre Bagben; det kom i Klemme imellem Færgen og Broen. Færgen var yderst primitiv. Hestene stod i 2 Rækker med Hovederne mod Færgens Ydersider og blev her holdte af Soldaterne. Man skulde ikke tro, at det kunde lade sig gøre og gaa af uden Uheld, men det gjorde det. Vi havde forglemt en Hest, som der maatte Bud efter. Vi naaede Skive om Aftenen, og jeg blev indkvarteret i en større Gæstgivergaard. Her var et Skuespillerselskab, der indstuderede "Elverhøj"; en af dem hed Spies. Paa Marchen hertil tabte en Trainkonstabel det Dækken, han havde under sig og sad paa, det kostede 7 Rgd1.

Randers.
d.10'Jan.

Igaar Eftermdg. Kl. 3 kom vi hertil. Vi red fra Viborg Kl. 8; her laa jeg indkvarteret hos Justitsraad Neckelmann, et særdeles flot og elegant Hjem, havde nær glemt min Tegnebog. Vi fulgte stadig Hovedlandevejen paa vor March. Landskaberne vi kom igennem var væsentlig Hedeegne, og vi saa saa at sige næsten ikke et eneste Træ; ved Gaardene, som saa tarvelige ud, var kun ganske smaa Kaanhaver og sjældent et enkelt Træ; det gjorde et øde og trist

Indtryk. I Randers havde jeg Kvarter i Hotel Cimbria; vi laa en Dag over; jeg havde Eftersyn af Hestene og Beres Beslag, 3 Heste ikke raske.

Aarhus
d. 11te

Afmarch Kl. 9 fra Randers, bedede undervejs i en Landsby; her var en lille morsom jydsk Jens med rød Hue paa, der var yderst interesseret i at tale med os og se paa os; her var ogsaa en pæn Kro og en politisk Gæstgiver; Frokosten dyr 3 M. 14 Sk.

Vi red gennem hele Aarhus, blev indkvarterede paa Hotel "Royal", meget flot og elegant Sted, fik Bouillon, Bøf, bayersk Øl - særdeles gode Varer - og et flot Værelse. Har været ude og set til de syge Heste. Her er en gammel Kirke med et daarligt Taarn.

Skander-
borg. d.
12te.

Afrejse Kl. 11 $\frac{1}{2}$ fra Aarhus, det var forfærdelig koldt paa Rejsen hertil, frøs over hele Kroppen, blev indkvarteret paa Hotel "Skandinavien", rask Vært, fik Suppe, And og Kaffe og Punch om Aftenen, spillede Skak med Crone om Aftenen.

Horsens
d. 13de

Skanderborg har en udmærket smuk Beliggenhed. Om Morgenen var der dækket et godt Frokostbord, og det hele kostede kun 5 M. Skanderborg tiltalte mig meget, og Gæstgiveren var særdeles flink. Vi red derfra Kl. 11. Vejret var stille, og der faldt megen Rim, men udad Vejen blev det meget koldt. Vi kom til Horsens henad Kl. 3, blev indkvarteret hos Dyr læge Jensen, var der og spiste til Middag - Ærter og Flæsk - og drak Kaffe, og Hr. Jensen fulgte mig da op til Hotel Royal, da de ikke selv havde Plads til mig i deres Hjem. Om Aftenen spillede jeg Billard med Crone om Punch. Gæstgiveren var selv indkaldt som Soldat. Den herværende Markør, Anders, var en gammel Bekendt fra Petersens Restauration, Gamle Kongevej, det var morsomt at se ham her; han var yderst tjenstvillig. Den 14' holdt vi Rast; jeg spiste igen til Middag hos Jensens, der var særdeles rare og vakre Mennesker - 2 ugifte Brødre og 1 ældre, ugift Søster, der levede sammen og vistnok havde det rigtig godt.

Om Aftenen var Crone og jeg ude for at se, om vi ikke kunde drive en god Aftensmad op, og vi gik saa hen i Jørgensens Hotel, men der sad kun nogle gamle Herrer, der spillede Kort, og da vi ikke følte

os tilfredse der, vilde vi opsøge Petersens ølhalle, men den laa saa langt borte, at vi ikke kunde finde den; vi gik saa hjem og i Seng.

Vejle,
d. 15.

I Formiddags marcherede vi til Vejle, som var den sidste Station, før vi naaede Fredericia, hvor vi skulde blive nogle Dage, og hvor Batteriet skulde samles. I Vejle blev jeg indkvarteret hos en ældre Dame, Madam Brandt, der ejede "Brandts Hotel"; hun var meget flink og gæstfri, havde selv en Søn inde som Soldat. Hun traktede mig med Gaasesteg og Vin til Middag, og om Aftenen drak jeg The i hendes Selskab. Hun fortalte mig mange Historier fra den forrige Krig, blandt andet havde Madam Brandt den Gang kastet en Dug i Hovedet paa Hertug Frederik.

Vejle ligger ganske dejligt, omgivet af meget høje og stejle Bakker. Ved Afrejsen næste Morgen fik jeg et Franskrød med Ost paa med i Lommen, og Crone fik sin Feltflaske fyldt med Portvin, og det fortærede vi undervejs.

Fredericia,
d. 16' Jan.

Rejsen hertil var meget kold, vi maatte ride 3 Fjerdingsvej i gaaende Gang paa Grund af den daarlige Vej, vi frøs meget og var helt forkomme af Kulde. Vi ankom hertil Kl. 12 $\frac{1}{2}$ og ventede længe, inden vi kom i Kvarter. Jeg blev af Crone præsenteret for Batterichefen, Capt. Klein.

Fredericia er omgivet af uhyre Volde og mange Folk arbejdede omkring paa nye Forskansninger. Straks indenfor Porten staa den tapre Landsoldat og gør et imponerende Indtryk ved sin ærlige og djærve Kraft.

Jeg blev indkvarteret hos en Urtekammer, men han kunde ikke have mig og langt om længe, efter at jeg havde været hos Kæmneren, kom jeg i Kvarter hos en Enkefru Møller, nede ved Havnen, hvor jeg fik det meget godt. Jeg spiste tillige med en Del Officerer til Middag paa Hotel "Victoria" - Suppe, Fisk og grilleret Kalvekød -

Fredericia
d. 19' Jan.

Den 17' havde vi Hesteparade. Mange af Hestene havde Katarr og nogle Kværke, en var trykket i Sadellet i en ganske overordentlig Grad, uagtet Rytteren ikke havde redet i Sadel, men siddet udelukkende paa Dækkener; jeg trak 2 Simer gennem Hævelsen

paa hver Side af Hesten- i Sadellet. Jeg gjorde nu nærmere Bekendtskab med Batteriets Personale. Foruden Kapt. Klein og Prl. Crone var der Prl. Baron Bretton, men vi saa ham næsten ikke, han var svagelig og ikke rask, saa var der en Reservel. Proprietær Lundaat, en høj, smuk Mand; men ligesom han kom og meldte sig, forsvandt han igen; der kom Melding til ham, at han var for tidlig indkaldt, og at han maatte rejse hjem igen, og det glædede ham særdeles. Saa var der en Aspirant Venzel Tornøe, der var polyteknisk Kandidat.

Af Underofficerer bemærkedes først og fremmest Kommanderserg. Jensen, der var Dannebrogsmænd og ogsaa havde en russisk Orden, dernæst Fourer Wyrztz, Sergent og Gymnastiklærer Olsen, Korporalerne Helbig og Kesberg og flere andre, Trompeterne Stander og Hansen; Læge havde vi ikke. Mandskabet var fra hele Landet - Holsten, Slesvig Jylland, Fyn, Lolland og Falster, Sjælland og København.

Tiden gik meget hurtigt for mig, da jeg havde meget at tage Vare paa; jeg gjorde ogsaa flygtigt Bekendtskab med flere Artilleriofficerer, lutter smukke og vakre Folk.

Jeg var ogsaa henne og saa den store Soldatergrav, en stor langstrakt Kæmpegrav, hvis Fodstykke var beklædt med huggede Granitsten, hvori fandtes indhuggede Navne - et storslaaet Minde over faldne Krigere fra Fredericiaslaget. Henad Aften gik jeg med Prl. Crone hele Volden igennem og saa paa de uhyre Forskandsninger og traf saa senere sammen med Dragonl. Lund fra Bregningegaarden og Dyrslæge Eriksen; de var komne herover for at afhente en Militærhest; jeg traf dem ogsaa den næste Dag, og det glædedemig meget at træffe gamle Bekendte.

Størbølle,
d. 23 Jan.

Vi forlod Fredericia den 20^e Kl. 9. Straks da vi kørte ud fra Arsenallet kørte Vognstangen paa Smedevognen, og det sinke- de os $\frac{1}{2}$ Time. Hestene var alle braadede Dagen forud, og vi var alle spændte paa, hvorledes de vilde finde sig i at gaa for Kanonerne - de 150 Stk. var jo lige komne fra Bondens Stald.

Som vi holdt paa Gaden, klar til Afmarch, kom Kapt. Schmidt, Løjtnanterne Hansen og Petri for at sige Farvel til mig.

Hestene gik bedre end man kunde vente. Reserven og jeg

marcherede først afsted udaf Byen. Undervejs slog en Stanghest over den ene Bom, men Smeden løftede Benet over igen - naar ellers en Hest slog over Skaglerne, fik den Lov til at gaa et Sykke Vej, til Skaglen begyndte at gnave lidt i Huden, før Benet blev løftet over. igen, og efterhaanden lærte de at blive skikkelige. Vi bedede undervejs i en Kro "Kryb i Ly", og her blev vi indhentede af Batteriet.

Vejen var smuk, vi kom igennem Kolding og saa Slotsrøinen, og her maatte jeg aflevere en Hest, som ikke kunde udholde Marchen, til Dyrlæge Sørensen - den havde katarh Halsbetændelse.

Vi naaede saa Vonsild, hvor vi skulde overnatte; jeg blev indkvarteret i en stor Kro, hvor Værten talte tysk, hvilket forundrede mig meget. Noget efter kom vor Kaptajn, han var bleven indkvarteret i Præstegaarden, men da Præsten havde budt ham et meget simpelt Kvarter, forlod han den ugæstfri Præstegaard og tog til Kroen. Vi tilbragte en kedelig Aften. Til Middag fik vi Vælling og Medisterpølse; de var mærkelige - der var mere Luft i dem end fast Fyld. Næste Morgen Kl. 8 forlod vi Vonsild for at drage til Mastrup; vi bedede undervejs i en større Landevejskro - kom igennem Haderslev, der var en pæn By - kom saa i Kvarter Kl. 4 hos Mathias Krog i Nørreby Mastrup, - Vælling og Æbleskiver til Middag. Det var en flot Bonde og en stor Gaard, der havde kostet 72,000 Rigsdaler; paa Gaarden var 60 Køer. Foruden mig laa der 14 Menige med 16 Heste. Der blev om Aftenen hentet en Musikanter, og Soldaterne dansede og morede sig godt.

Afmarch næste Morgen Kl. 8 til Støbæk; det var øsende Regnvej, der vedblev hele Formiddagen, det var højst uhyggeligt; vi bedede undervejs i en stor, flot Landevejskro. Vi kom om Eftermiddag. til Støbæk, hvor jeg blev indkvarteret hos en stor Gaardejer Nis Rossen, der var en rigtig Tysker.

Jeg var omtrent helt gennemblødt; jeg fik mit vaade Tøj anbragt til Tørring, fik god og rigelig Mad -opvarmet Oksesteg- og fik deres Storstue til Kvarter; her var meget koldt og uhyggeligt. Da jeg havde spist, maatte jeg ud med Manden for at se hans Besætning; han havde en ung, sort Vallak, som han var stolt af, fordi den var saa høj og svær,

hvad den ogsaa var; men jeg sagde, at dens Ben ikke var gode, de var svage - de var fyldt med Galde og Vædske i alle Led og Seneskeder. Han trøstede sig med, at det gjorde ikke noget.

Han forudsagde mig, at vi kom snart tilbage fra Dannevirke, den Stilling kunde vi ikke forsvare. Jeg blev meget forbavset ved at høre dette; jeg mente, at Dannevirke var uindtagelig.

Augusten-
borg, d.
29¹ Jan.

Jeg ligger nu i Kvarter hos Gaardejer reter Petersen ved Augustenborg. Nis Rossen kunde jeg ikke lide, han var stærkt tysk-sindet, Værelset og Sengen var kolde og fæle, og mit Tøj var vaadt.

Vejen fra Støbæk til Sønderborg var meget fugtet og bakket, og det gik meget smaat fremad. Møllen ved Sønderborg kunde vi se langt borte fra. Endelig kom vi til Dybbølskanterne, som jeg ikke syntes saa imponerende ud, og derefter til Als. Vi kom igennem Sønderborg og ud paa Landet. Jeg skulde have fint Kvarter og ligge hos Pastor Krogh-Meyer i Ulkebølle; men jeg var næppe kommen til Ro der, før der kom nogle højerestaaende Officerer, som skulde have mit Kvarter, og saa maatte jeg afsted efter først dog at have faaet et Maaltid varm Mad. Jeg red saa hen til Synsmanden i Vollerup, der forestod Indkvarteringen; der laa jeg saa den Nat, det var et daarligt Sted. Næste Dag kom jeg i Kvarter hos Gaardejer Peter Petersen ved Augustenborg, her var en meget smuk Omegn. Her traf jeg Dyrslæge Graa og Læge Rørby. Peter Petersen var en kneben og snæverhjertet Mand; han forlangte 4 M. om Dagen for Kosten, og jeg havde dog været meget borte og spist andre Steder, blandt andet paa Gæstgivergaarden i Augustenborg. Da han nu gjorde Fordring paa denne Betaling, saa sagde jeg til ham, at saa maatte jeg ogsaa have Betaling, fordi jeg en Nat maatte op og forløse en Ko for ham, som han selv i 2-3 Timer havde forsøgt at hjælpe, men maatte opgive, kom saa og bad mig om at hjælpe sig, hvad jeg ogsaa gjorde. "Det maa jeg have en Rigsdaler for", sagde jeg, og dette maatte han saa finde sig i; saa fik han 5 Rigsdlr. af mig; bagefter var han saa kold imod mig, tidligere havde han været saa venlig og meddelsom.

Batteriet var kommet til Als, fordi vi der skulde modtage nye, riflede Forladekanoner, der skulde komme til Sønderborg fra Sverige. Da Kanonerne nu var komne og lagte i Lavetterne, var vi rede

til at drage til Dannevirke. Til hver Kanon fik vi udleveret 60 Granater, og hver Enkeltbereden fik 30 skappe Patroner.

Den 2' Febr. Kl. 8 Morgen forlod vi igen Als; først var jeg inde hos Pastor Krogh-Meyer og drak en stor Kop The; han ønskede os Lykke paa Rejsen, og saa op paa min Skimmel og afsted. Jeg havde den Gang 2 Heste til min Disposition, en rød Hoppe og en skimlet do., denne var en klog, smuk Hest, den røde mere tung i sin Bevægelse og gennemgaaende sværere og kraftigere.

Den første Dagsmarch gik til Rinkenæs; vi bedede i Graasten, en derværende Farver inviterede mig ind til Kaffe; jeg laa i Kroen. Den 3die kom vi til Flensborg, jeg blev indkvarteret i Rothe-strasse hos en Gastwirth Nissen. Der havde vistnok været Marked i Byen den Dag, thi Gæstgivergaarden var helt overfyldt med Landboere. Jeg fik Suppe og Oksesteg, derefter Kaffe, lidt Smørrebrød om Aftenen og en Kop Kaffe næste Morgen; det kostede 1 preus. Thaler; Værten regnede med tyske Penge, men han var ogsaa en Tysker; for mig var det en høj Betaling.

Om Aftenen var jeg henne hos Løjtn. Crone, der boede paa et Hotel i Nærheden, han bad mig købe nogen Proviant til os og forestaa vort Madvæsen; thi, naar vi kom til Dannevirke, kunde det maaske være vanskeligt at faa noget Proviant. Jeg købte saa 3 Pund Smør, 3 P. Pølse, 3 P. Ost og 1 Flaske Brændevin. Vi vidste, at der samme Dag havde staaet en Træfning ved Mysunde, hvor Preusserne forgæves havde stormet Skanserne og var blevne slaaede tilbage, der var allehæde komne nogle og tyve Døde til Flensborg. Korporal Helbig havde været henne og set paa dem i en Kirke, hvor de var lagte ind; blandt dem var der en ung preussisk Feldwebel, hvis Hoved var skudt af lige til Undermundten. Vor anden Prl. Baron Bretton, der var syg og svag og næppe kunde sidde paa en Hest, blev indlagt paa et herværende Hospital. Jeg afleverede ogsaa en syg Hest til Byrlæge Hansen; den var bleven meget syg og mat, og vi kunde næsten ikke faa den med. I den første Kro, vi kom til, var jeg inde og købte 3 Flaske Brændevin, som jeg hældte i den, og det hjalp rigtig godt, saa den kunde gaa til Flensborg. Om Morgenen d. 4' Febr. afmarcherede vi fra Flensborg. Noget op ad Fmdg. mødte vi

vor Konge tillige med sin Stab af Officerer og Ordonnanser; han maatte altsaa have været redet fra Slesvig ved Midnatstide eller sent paa Aftenen. Længere opad Dagen traf vi Dyrlæge Billmann med sit Sygehestedepot.- Vi fik jo en længere Passiar - han havde den foregaaende Eftermiddag. faaet Ordre fra Generalkommandoen at gøre sig rede til Opbrud næste Morgen, og de Heste, der var saa syge, at de ikke kunde følge med, skulde vælges til Slagting - han var overbevist om, at Generalkommandoen mente, at Stillingen ikke kunde holdes; vi skiltes og han ønskede mig Lykke paa Rejsen.

Da vi omtrent havde en Mil tilbage til Slesvig, forefandt vi hele Armeens Train lejret inde paa en Mark til højre for Landevejen. Min Kaptajn kom hen til mig og sagde, at da han kun havde en Officier, saa betrocde han mig Kommandoen over Batteriets Reserve. Jeg takkede for den mig viste Tillid og lovede at gøre, hvad jeg kunde, naar blot Folk og Underofficerer vilde lystre mig. "De skal", sagde Kaptajnen, og dermed red han med den mobile Del af Batteriet til Slesvig, og jeg med Reserven ind paa Marken og sluttede mig til det andet Train, der strakte sig saa langt og vidt udover Marken, som Øjet kunde skue. Vi slog nu en Kamperline op, spændte Hestene fra og begyndte at fodre dem. Selv var jeg ogsaa dygtig sulten og gik saa hen til nogle Intendantter, der stod og indtog et Maaltid, og som meget gæstfrit trakterede mig med røget Flæsk, Biskøjter og Brændevin. Jeg havde næppe tilendebragt dette Maaltid og gjort Bekendtskab med Intendantterne, før der kom en Ordonnans fra min Kaptajn med Ordre til mig at slutte mig til Batteriet med en Sne Mand og Heste samt Reservelavetten. Det var jo en overraskende Melding, og jeg troede, at Batteriet allerede havde mistet baade Mandskab og Heste. Da jeg havde samlet mit Mandskab, hvilket jo tog nogen Tid, da de var ude omkring forat se dem om, var Ordonnansen foravunden uden at meddele, hvor Batteriet var, han skulde jo være bleven for at føre os til det. Vi travede saa afsted hen ad Landevejen til Slesvig, som vi snart naaede. Det var interessant og spændende at se sig om, overalt saa man Militær og Omgivelser jeg aldrig havde skuet. Vi kom forbi Gottorp Slot, stort og mægtigt; Vejer, der gik her forbi, var beplantet med større Allétræer, vel 12 å 15 Tommer i Di-

ameter, alle stod jo rankt i Vejret, men de var ved Roden halvt overhuggede og i Toppen var anbragt et Tov, saaledes at man nemt kunde hale dem om og derved fuldstændig spærre Vejen. Til venstre for denne var Slien, som var fuldstændig tilfrossen. I Midten var iset en Rende, inden for denne laa en lille Ø, "Maageøen", hvorpaa fandtes et Batteri paa 4 & 5 riflede Metalkanoner. Videre gik Turen igennem Slesvig, der næsten er som en lang Gade. Der kom en gammel Artilleriunderofficer til os og spurgte, hvor Batteriet var henne, thi han havde en Søn, der var ansat ved det -Korporal Helbig-. Jeg kunde desværre ikke give ham nogen Oplysning derom, da jeg selv var ude forat lede det op. Vor Kaptajn havde Dagen i Forvejen udtalt, at vi kom nok til at ligge ved Store- eller Lille Dannevirke.

Da jeg nu hverken kunde se eller høre noget til Batteriet, fortsatte vi Turen udefter, til vi naaede den sidste Feltvagt; saa stoppede vi, thi vi kunde ikke komme videre. 21' Battalion var her paa Forpost; de havde været 3 Dage og Nætter paa Vagt og havde døjet meget ondt, men de var ved godt Mod og meget snaksomme; de havde vistnok taget sig en stor Snaps, kort før jeg traf dem. Dagen forud havde de været i en Træfning ved Jagel med Østerrigerne; de havde mistet 60 Mand, som var bleven tagne til Fange, men de havde ingen Døde eller Saarede, da Østerrigerne havde skudt for højt,- derimod havde disse mange Døde og Saarede.

Imidlertid begyndte det at sne. Da Batteriet ikke fandtes her, maatte det altsaa være i Slesvig. Jeg sendte en rask Mand tilbage, som skulde se at finde det, men han kom tilbage med uforrettet Sag,- en anden blev saa afsendt, og han kom tilbage med god Besked - Batteriet holdt ved Gottorp Slot. Nu gik det afsted saa hurtigt som muligt, og dér sambedes saa hele Batteriet tillige med Trainet, der var blevet tilbage paa den tidligere omtalte Lejrplads. Hestene blev nu spændt fra og indsatte paa den dækkede Jærnbane-Perron, hvor Skinnerne laa, som jo var slemt i Vejen, hvis Hestene vilde lægge sig. Saa var det jo om at faa noget at leve af,- det havde været en travl Dag og smalt med Kosten. Lige overfor Jærnbane-Hallen var en Restauration "Eisenbahn-Halle", hvor Crone og jeg tyede hen. Opvarte-

ren talte Tysk. Vi fik en god Bøf og søgte derefter vort Kvarter, som Crone havde skaffet os.

Vi skulde bo sammen i et Hus, der stødte umiddelbart til Slien, saa vi havde Isen lige uden for Vinduerne. Jeg fik en Seng, der var alt for kort til mig, og som manglede Endestykket, saa Benene stak uden for, den maatte jeg svøbe min Kappe om. Vi fik ikke sovet ret meget den Nat, af og til hørtes Skud og Uro og Støj paa Gaden.

Vi var tidlig paa Færde om Morgenen og gik hen og saa til vore Heste; der var lige hentet Fourage; Hø og Halm var vaadt og muggent. Jeg gik til Kaptajnen og klagede derover. Han sagde, at det var bedst, jeg selv gik til Fouragepladsen og klagede til Intendanten. Denne var yderst imødekommende. Der var vældige Oplag af Hø og Halm opsat i store Stakke, men de var daarlig behandlede og passede, idet Vandet var trukket langt ind i dem. Vi fik Lov til at grave os helt ind til Midten for at faa fat i noget, der var brugbart, og vi tog rigelig for os og saa tilbage med det til vore Heste. Kanonerne holdt forspændte, klare til Udrykning; de øvrige Heste var i Jærnbane-Hallen, og jeg havde nok at gøre - mange Heste var syge, dels af Forkølelses-sygdomme, dels af Trykskader.

Da jeg var færdig med Hesteeftersynet, gik jeg ud for at se mig lidt om. Lige tæt ved var Vejen med de halvtoverhuggede Allétræer; der gik jeg hen. Vejret var smukt og klart, og Solen skinnede. Paa den anden Side af Slien hævede Terrainet sig bakkeformigt; her havde Østerrigerne placeret nogle Feltkanøner, hvormed de fyrede paa Maageøen; men Granaterne gik over den, rutschede henad Isen, sprængtes, og Stumperne for henad Isen lige til Vejen, hvor jeg stod.

En Del Drengene fra Slesvig løb omkring paa Isen og samlede Stykkerne op; de var ikke bange for Granaterne, men meget dumdristige. Saa kom pludselig et østerrigsk Feltbatteri kørende frem paa Bakken derovre, prodsede af og begyndte at skyde. Men saa mente de paa Maageøen, at nu kunde det være nok med de Løjer, og saa begyndte de ogsaa at fyre, og det var storartet at se, hvor de kunde træffe; en Granat sprængtes lige over en Flok østerrigere, der havde dækket sig bag en Græftevold. Derefter prodsede de paa igen og forsvandt.

Da her ikke var mere at se, gik jeg opad Gaden forat se det bekendte Dores Esselbacks Hotel, hvis berømte Ejerinde var saa afholdt af de danske Officerer paa Grund af hendes store Elskværdighed og Hjælp-somhed og Patriotisme overfor Dem. Jeg kom ind i en større Restaurations-sal, aldeles fyldt med Officerer, saa den bekendte Frue vimse om som en Moder mellem sine Børn. Jeg fik saa en stor Kop Kaffe med Brød til, stak saa af igen og saa mig videre om. Jeg traf ^{Hvad} Dyrlæge Friis, ligeledes Dyrlægerne Zinn og F. A. C. Møller og fik jo en lille Passiar med hver især.

Henad Eftermiddagen, da det begyndte at mørkne, og jeg gik og spadserede ved Batteriet, kom Crone og betroede mig under Tavsheds-løfte, at Batteriet skulde stille marchfærdigt Kl. 6, at vi skulde for-lade Stillingen og trække nord paa. Vi skulde nu se at faa et rigtig godt Maaltid, saa vi havde noget at staa imod med, for det vilde nok blive en drøj Tur.

Vi gik saa over i Eisenbahn Halle og forlangte 2 store Bøf-fer; her var ikke ret mange Folk. Ved Spisebordet præsidere en gam-mel Overlæge, der lignede en gammel General, med stort, hvidgraat Haar og stor hvid Moustache; over Brystet havde han et stort Bandoler med Forbindstoffer; ved hver Side sad en Underlæge; de talte dæmpet sammen og forberedte sig ogsaa paa at gaa en drøj Tur i Møde.

Efter endt Maaltid stillede vi saa igen ved Batteriet, som var marchfærdigt. Mørket var imidlertid faldet paa. Marchordren lød, og vi drog afsted i al Stilhed. Soldaterne var meget nysgerrige for at vide, hvor vi skulde hen. Først troede man, at vi skulde angribe Fjenden, - da vi vedblev at trække nord paa, mente man, at vi skulde til Frederiksstad, men efter at have marcheret et Par Timers Tid, gik det op for alle, at vi trak os tilbage. Vejen var meget glat, og nu faldt der Islag, saa den blev aldeles spejlglat. Min Hest gled uafsladelig, og Crone lo stadig ad mig, hvergang min Kamel gjorde Tegn til at falde, hvilket ærgrede mig meget. Saa kom vor Beslagsmed og bad, om han maatte køre ind ved Siden af Vejen forat braadde Hestene; de havde det yderste Bevær, med at slæbe den tunge Smedevogn frem; han skulde snart faa det besørget og indhentet os igen. Men det skete ikke som forventet;

han kom til vor store Sorg først til os igen i Sønderborg, thi vi havde rigtignok haft god Brug for ham undervejs. Da han var i Færd med at braadde sine Heste, blev forbiridende Stabsofficerer opmærksomme paa ham og tvang ham til at braadde deres Heste, og saaledes vedblev det i det uendelige, indtil han ikke havde flere Braadder, saa først slap han afsted igen.

Der blev kommanderet at "sidde af"; Trainkonstablerne maatte gaa imellem deres Heste og holde Hovederne i Vejret paa dem, og stadig faldt en eller anden Hest. Værst var det, naar Stanghesten faldt, thi forat faa denne op, maatte først alle de andre Heste fjernes, og Kanonen rykkes tilbage, før at faa den klar af Bommene, som trykkede eller holdt den til Jorden; men Mandskabet og især vore Underofficerer var aldeles ufortrødne. Ligesom de var færdige og havde faaet en Hest op, saa faldt igen en - saa paaen igen - og saaledes vedblev det hele Matten igennem. Da vi kom i Nærheden af Isted Kro, støder Vejen, der kommer fra Frederiksstad, til Hovedlandevejen imellem Slesvig og Flensborg. Her stod en stor Fæstningskanon/paa sin Affutage, forladt af Mandskab og Heste, der havde slæbt den hertil, men nu ikke kunde mere; det var et storartet Arbejde, der her var prøsteret, men som paa Grund af det ualmindelige glatte Føre her maatte opgives. I Isted Kro var jeg inde for at faa noget spiseligt eller drikkeligt, Stuen var overfyldt med Soldater, og det var med den største Vanskelighed, jeg endelig fik mig et Glas simpelt Øl, som jeg maatte betale med 8 Skilling. Vor egen Proviant var i Smedevognen, som jo var borte, saa der var ikke noget at hente. Saaledes gik den lange Nat, stadig smaat fremad, Fod for Fod, Vejen stadig belempret med Artilleri, Fodfolk, Ægtvogne blandet mellem hverandre, som oftest 3 Kolonner jævnsides.

Fodfolket gik hurtigst og kom os forbi eller udenom os ved Siden af Landevejen. Endelig begyndte Dagen at bryde frem, og Kl. 8 $\frac{1}{2}$ naaede vi Flensborg. Hvor det lettede os godt at se den store Gæstfrihed og Deltagelse, som Befolkningen viste os. Jeg tror, at alle Beboerne var ude og medbragte Pude med Smørrebrød, Kaffe og varm Rødvin; de ligefrem tvang os til at tage af Retterne, som vi da ogsaa gjorde. De danske Soldater kan aldrig glemme den Kærlighedsgerning der blev vist dem af Flensborgs Beboere.

Vi drog helt igennem Byen, lidt nord for den trak vi ind paa en Mark. hvor vi bedede i 2 Timer og fodrede Hestene, med hvad vi kunde skaffe tilveje. Jeg tyede ind paa et Beværningssted, spiste lidt Smørrebrød og lagde mig derefter paa en Bænk i en kold Stue for at hvile de trætte Ben. Batteriet fik her Ordre til at gaa til Als. Vejen blev nu mere fri, da en Del af Armeen gik nord paa. Batteriet var nu samlet igen og holdt sig siden sammen, til vi kom til Sønderborg, med Undtagelse af Smedevognen, som endnu var tilbage. Vejen var stadig glat, men nu kunde man da se, og om Eftermiddagen skinnede Solen; vi braadede Hestene, og her hjalp jeg til af alle Kræfter. Vi fulgte i længere Tid med en Infanteribatallion; i den bageste Del af denne marcherede sammen med et Par Officerer en jægerklædt civil Mand med Jagttaske paa Siden og ny Skytteforeningsriffel paa Skulderen. Jeg spurgte en af Soldaterne, hvad det var for en Mand. Jo han var Broder til en af Officererne og havde faaet Lov til at følge med Batallionen, hvor den drog hen; han havde altsaa Lyst til Krigerlivet. Henad Mørkningen naaede vi Graasten, hvor vi bedede nogen Tid; jeg fulgte med Kaptajnen ind paa en større Gæstgivergaard, hvor vi traf sammen med en Generalstab, ogsaa Stabsdyrlægen var til Stede tillige med sin Adjutant, Dyrlæge Eggers, Kaptajnen omtalte mig med Udmærkelse for de store Herrer, - og det var jo en stor Glæde for mig. Her fik vi saa en Bøf, det gjorde rigtignok godt at faa noget varm Mad i Livet.

Efter endt Maaltid og lidt Samtale med de nævnte Herrer, marcherede vi afsted igen. Ved 11 Tiden naaede vi til en By, der hed Avnbøl; her skulde vi forblive til Kl. 4 næste Morgen. Aspirant Thornøe, jeg og 2½ Trainkonstabler samt 20 Heste blev indkvarterede paa en meget stor Bondgaard, som vi efter Besvær fandt og fik banket Folkene op. Manden var meget flink og spurgte, om vi trængte til noget at spise, - ja det gjorde vi da. Hestene blev anbragte omkring i Lader og Porte, og vi kom ind i en stor Stue, hvor Soldaterne slog sig ned ved et stort Bord; Manden, Thornøe og jeg ved Siden af i en mindre Stue. Han betrodde mig at vi skulde have stegt Flæsk og Kartoffler, og vi var meget glade over denne gode Modtagelse. Thornøe kunde dog ikke spise noget, han var saa træt og søvrig, saa han bad blot om at komme til Køjs og sov

med det samme. Efterhaanden som Soldaterne havde sat sig omkring Bordet, fladt de i Søvn, støttende Hovederne paa Armene. Da Maden kom ind, var de næsten ikke til at faa Liv i igen, og først efter at have spist noget og faaet nogle Snapse, blev de rigtig levende igen og kunde tale sammen. Manden og jeg talte ogsaa sammen; det vil sige, han blev ved med at udsørge mig, og derved forhindrede han ogsaa mig i at falde i Søvn. Han var meget bedrøvet over, at Krigen nu vilde ramme ham, - i forrige Krig var hans Gaard nedskudt og brændt; han havde fra den Tid 2 store Bunker Kanonkugler liggende ude i Gaardspladsen; nu vilde det samme nok blive Tilfældet igen, mente han. Manden blev ved at underholde mig, og der kom ingen Mad til mig. Nogle af Soldaterne var alt færdige, - da kom endelig en Pige og lagde Dug paa Bordet, og lidt efter kom den længselsfuldt ventede Mad. Der var jo lovet stegt Flæsk og Kartofler; men enten Manden eller Husmoderen vilde unde mig det bedre - efter deres Formening - saa blev der serveret Frikadeller med Saues og Kartofler. Jeg blev rørt over den mig viste Opmærksomhed, men ikke glad. Frikadellerne smagte mig ikke godt, Kødet var hakket for groft, og der var ingen Sammenhæng i Massen, det skiltes straks i Munden i underlige rullende Klumper. Saa fik da Maaltidet Ende; jeg takkede mange Gange og saa borede jeg mig ned i Sengen hos Thornøe, der ikke vaagnede ved min Nærværelse. Kl. 4 næste Morgen var vi paa Benene igen og tog saa Afsked med vor gæstfri Vært, som med Lygte i Haanden viste mig de tidligere omtalte Kuglesamlinger og lyste os udaf den bølgnørke Gaard. Vi samlede med Batteriet paa Allarmpladsen og saa afsted igen ad Sønderborg til. Da Batteriet kom fra en Sidevej og skulde ind paa Hovedlandevejen, varede det i Timevis, inden vi fik banet os en Plads paa denne - saa opfyldt var der af alle Slags Køretøjer. Kan-oner, Ammunicionsvogne, Infanterister og Ryttere, saaledes blandede og stuede sammen, at ingen kunde komme frem. En Oberst (Bock) var meget paa Færde og gjorde af yderste Evne alt forat faa Gang i den stillestaaende Masse. Han skældte og kommanderede, sporede sin Hest, saa den stod paa Bagbenene og for ind i Massen - og det hjalp - vi kom i Gang igen og trængte uden Barmhjertighed paa de foranstaende, og saa sneglede vi videre fremad, passerede Dybbøl Mølle og saa nu Alsund og Als liggende foran os. Der gik et Lettelsens-

Suk igennem alle; nu var der Udsigt til Hvile og Ro, naar vi kom derover. Batteriet passerede Pontonbroen. Infanteriet en interimistisk Bro, lavet af Smaafartøjer.

Det var langt hen ad Eftermiddagen, før vi kom over Broen, trak saa hen til højre paa en Flads ved Sønderborg Slot og holdt her ventende paa Ordre, hvor vi skulde indkvarteres. Det trak ud i Timevis, vi var baade trætte og forsultne, havde ikke nydt noget siden den tidlige Morgen, men vi var dog tilfredse med, at vi var paa Als. Paa en Gang kom en af vore Konstabler -en lystig Broder- og raabte til mig: "Hr. Dyrslæge der er kommen en Grosserer fra København, der sælger røget Flæsk og Brændevin, han holder derhenne ved Slottet og samtidig rakte han et Stykke røget Flæsk og en Flaske Brændevin i Vejret. Han havde fundet nogle Indendantur-Vogne med de nævnte Sager. Der blev nu Liv og Glæde, og der blev jo god Afsætning for Grosserereren. Min Oppasser kom ogsaa snart med baade Flæsk og Brændevin, og jeg spiste, fedt røget Flæsk uden Brød og drak Brændevin dertil.

1ste Regiment stod opstillet ved Siden af os, og vi fik jo Fortællinger af dem, om den foregaaende Dags Kamp ved Sankelmark. Mørket begyndte at falde paa; 1ste Regiment blev indkvarteret, og nu kom endelig Ordren til os. Den blev ikke modtaget med Glæde, vi skulde marchere et Par Mil ud paa Als, før vi kom i Kvarter; vi skulde til Hørup og deromkring. "Sid op, march", og saa sneglede vi videre fort igen et Par Mil. Efter 3 å 4 Timers Forløb, naaede vi Stedet. Saa begyndte det at sne og fyge. Vi holdt paa en smal Vej med Pilehække paa begge Sider, vel henad $1\frac{1}{2}$ til 2 Timer før alt var kommet i Orden. Jeg fik Ordre til at tage 20 Mand og deres Heste med til en lille Kirkeby, der hed "Miang" Hestene skulde indsættes i Kirkestaldene, Soldaterne skulde banke Beboerne op og indkvartere sig, hvor der var Plads. Den fornemste Mand i Byen var Skolelæreren, der skulde jeg have mit Kvarter. Jeg fik saa Besked paa, hvor Miang var beliggende og saa afsted igen. Vi fandt Byen og vækkede dens Beboere, og der kom Liv i det hele. Det var jo storartet med Kirkestaldene, hvor der var Plads til vore stakkels Heste. Skolelærer Jørgensen, hvor jeg var kommen ind, var en ældre rar og gæstfri Mand. Han spurgte straks, om jeg trængte til at faa noget at spise, Kl.

var nu 12 om Natten. Ja det trængte jeg rigtignok til. Han spurgte saa, om de skulde varme noget Suppe, de havde levnet fra Middagen, for lidt varmt vilde vel gøre godt. Jeg takkede, og det varede ikke længe før den dampende Suppe og Kød stod paa Bordet, og jeg tog for mig af Retterne.

Ja, det gjorde rigtignok godt. Samtidig maatte jeg fortælle om den drøje Tur, vi havde gennemgaaet, og hvad vi havde oplevet paa den. Kl. var nu bleven 1, og jeg var færdig med at spise; jeg takkede for den gode Mad og sagde, at der ikke skulde kaldes paa mig næste Morgen, men blot lade mig blive ved at sove, til jeg fik sovet ud, hele Batteriet havde fri i Morgen.

Men det skulde nu ikke blive, som paatænkt:

Tidlig den næste Morgen, inden det blev rigtig Dag, vækkedes jeg ved en stærk Banken paa min Dør, og Jørgensen kom ind til mig og bad mig staa op med det samme. Han bad meget undskylde, at han kom og forstyrrede mig; men han viste ikke, hvorledes han skulde forholde sig, da hans Karl var kommen op og gik ind for at fodre Hestene, stod der 2 fremmede Heste i Skæreloen, og i Hakkelsebunken havde en fremmed Karl boret sig ned, saa kun selve Hovedet stak frem, og de kunde ikke faa Liv i ham, saa han mente, at han var død. Jeg kom i en Fart i Klæderne og ind i Skæreloen; vi trak Karlen frem og rystede ham, men der vilde ikke komme Liv i ham. Jeg følte saa ind paa Brystet af ham, om jeg kunde føle noget Hjerteslag - jo ganske svagt slog det, næppe føleligt, - men Liv var der altsaa endnu. Vi vedblev nu at ryste ham og tumle med ham og gnide ham, hældte noget Brændevin i Munden, lidt efter mere Brændevin, og endelig begyndte han at røre sig og komme tillive igen. Vi fik ham stablet op paa Benene gik saa lidt omkring med ham og fik ham saa ind i Stuen. Her fik han en Kop Kaffe og nok en do. og en Snaps, og saa var han igen et levende Menneske, udrevet af Dødens kolde Favn. Han fortalte, at han var Tjenestekarl hos en Gaardmand i Nærheden af Byen Slesvig og med dennes Heste og Vogn havde kørt Ægtkørsel for Armeen ved Dannevirke og havde maattet følge med paa Retraiten, var kommen med over til Als og var her kørt vildfarende omkring og endelig var kommen til Lærerens Udhus, havde faaet Døren op, spændt sine Heste fra og faaet dem ind i Skæreloen

en og havde saa krøbet og boret sig selv ind i Hakkelsebunken. Han var meget bedrøvet og ulykkelig og kunde ikke tænke sig, hvorledes han skulde komme hjem igen til sin Husbond. Men der var ikke saa faa af den Slags Folk med Køretøjer, som maatte følge med Armeen til Als og ikke kunde slippe hjem igen.

Der blev dannet en Vognpark af dem, de kom under Organisation, fik Forplejning og Lønning og maatte saa præstere Ægtkørsel for Armeen.

Da nu min Morgensøvn var bleven forstyrret, og jeg var kommen i Klæderne, saa blev jeg oppe med det samme. Jeg gik omkring i Byen og saa til vore Folk og vore Heste. I Nat, da vi kom hertil, var vi glade for at komme i Hus; ved at betragte det i Dag ved Dagens Lys, var Pladsen rigtignok mindre god, Hestene stodsammenpakkede, saa de ikke kunde lægge sig, og vi manglede Fourage, som ikke var til at opdrive for Penge. Om Eftermiddagen var jeg ridende lidt omkring i Nabolaget, dels for at se mig omkring, dels for at tilse et Par syge Heste. Hver lille Gaard var overfyldt med Soldater, vel et halvhundrede Stykker hvert Sted og af flere forskellige Våbenarter.

Ejeren og Husets Folk viste ikke, hvor de skulde gøre af sig selv, thi Soldaterne trængte sig frem alle Vegne, saavel i Stuer som i Køkkenen, thi de vilde regere og kokkere^{de} ogsaa her. Jeg traf ogsaa her en Dragon, som foruden sin egen Hest medførte en fangen østerrigsk Dragonhest med fuld Rideekvipage af sort Lammeskind og smuk Kandar. Han havde været blandt de sidste danske Dragoner, der dækkede Retræten, og de havde under denne haft en Kamp med østerrigske Dragoner, hvoraf de havde dræbt og saaret adskillige og taget 4 Mand og 6 Heste til Fange. Hesten var mindre, men smuk og i god Foderstand og meget livlig, Dragonen havde megen Besvær med at styre den, han mente, den var tysksindet.

9' Febr.

I Dag forlod jeg min gode Skolelærer, Batteriet skulde have et andet og bedre Kvarter, det vil sige mere Plads. Efter et Ophold af 2 Timer i Byen Spellerup fik vi Kvarter i Guderup, hvor Tornøe og jeg kom til at ligge hos en Gaardejer Mads Thorsen. Vi fik et godt Værelse og en Seng med store uldne Dyner; Kosten smagte os ikke rigtig godt, men vi drak megen Kaffe, og "olkene var inødekommende og gode. Den før-

ste Middag, vi fik, bestod af Ærter og Fløsk; Ærterne var tykke og faste med en stor Smørklat i Midten; der var ingen Skeer lagt frem, men Knive og Gafler. Da vi havde ventet paa Skeerne, og der ikke kom nogle, gik jeg ud i Køkkenet og bad om et Par Skeer. Der stod her 2 å 3 Kvindemennesker, som spurgte, hvad jeg skulde bruge dem til. "Til at spise Ærter med", sagde jeg. Da gav de sig til at le og slog en Latter op, saa det rystede i hele Køkkenet, de havde da aldrig hørt, at man skulde have en Ske til at spise Ærter med, de brugte altid Gaffel, men jeg fik saa alligevel et Par Skeer.

Samme Eftermiddag Batteriet paa Retræten var kommen til Sønderborg, fik vi en ung Officer, Sekondløjtnant Lauritz Lunn, Søn af Assessor Lunn paa Knabstrup. Løjtnanten var meget ligefrem og elskværdig og yderst tjenstivrig, paa Færde alle Vegne baade tidlig og silde. Jeg skulde lede en Hest ud til ham, og den skulde jo være i Besiddelse af alle mulige gode Egenskaber. Da jeg selv for Øjeblikket havde 2 til min Raadighed, en graa og en rød, afstod jeg den graa, som den smukkeste, flinkeste og bedste Løber. Vi havde saa samme Dag Hesteparade og Hesteftersyn, hvor jeg og en af Officererne gennemgik hver eneste Hest med et nøjere Eftersyn. Forkølelse og Hoste havde de fleste, derefter en Masse med Trykskader, dog mest overfladige Hudskader, hvor Haarene og Overhuden var gnavet af, hvilket snart var helbredet med et Par Indgnidninger med tørrende Salve, som der blev brugt en Masse af, og som virkede ganske udmærket. Da den blev brugt saa meget, blev den meget bekendt mellem Trainkonstablerne og fik Navnet "Den hvide Artellerisalve". 2 Heste havde Knæskalsforrækkelse, hver paa et Ben, en Hest paa begge Ben og samtidig en stor Kværkebyld - den var meget sløj - de blev bli-strede. 2 store og svære Stangheste var meget daarlige; de var faldne flere Gange paa Marchen og maatte tilsidst tages ud af Bespændingen og erstattes med andre Heste. Den ene skrævede ud med Bagbenene, ligesom en aaben Passer, og den anden var bleven saa forsnerret paa Bagbenene og havde strøget sig saa stærkt, at begge de indvendige Sider af Koderne, sad i et stort blodigt Saar. Her var altsaa Bevis for, at samme Aarsag (Overanstængelse) kunde give forskellige Udslag.

En ret smuk og livlig rød Hoppe med smal Blis og hvide Bag-

koder var stærkt trykket paa begge Sider, hvor Stavtræet hvilede og kunde foreløbig ikke bruges i Bespandingen, men nok til Kidehest. Trainkonstablen roste den overordentlig, fordi den stod saa godt i det glatte Føre; den var Forløber ved en Kanon og havde næsten trukket denne alene. Jeg bestemte mig til at bytte med Trainkonstablen; han fik saa min røde Hoppe, og jeg hans; jeg gjorde et godt Bytte og fik en i alle Henseender udmærket Hest. Jeg beholdt alle Hestene ved Batteriet og fik dem alle helbredet og i god Orden igen. Vi havde saaledes godt overstaaet Retræten og var komne godt fra denne drøje og overanstrengende Retrætemarch, Mandskab saavel som Heste, Kanoner, Ammunitionsvoogne og Batterivoogne, alt var i god Behold og intet mistet uden en Kogekedel, der var ramlet los og falden af en Vogn.

Vi laa nu i Fred og Ro i Guderup og havde det egentlig godt, men kedede os - vi havde det for stille og roligt. Vi havde streng Ordre til ikke at forlade Byen. Kaptajnen ventede stadig Ordre paa, at vi skulde til Dybbøl, og vi gik derfor og ventede, at den skulde komme, men den kom ikke. Vi fik nu ogsaa Underlæge ved Batteriet, det havde vi manglet hidtil; det var stud. medicinæ Arntzen, som var en ældre Student, der snart skulde op til sin Hovedeksamen, men paa Grund af Mangel paa Læger alt nu var ansat som Underlæge. Jeg fik Ordre til at lede en skikkelig og sindig Hest op til ham og vejlede ham i Ridning. Det gjorde jeg, og det bragte mig adskillige muntre Timer, thi Doktoren havde ikke mindste Talent for Ridning.

En Dag red vi til Augustenborg; Arntzen kendte en Underlæge Fenger, der var ansat ved Lazarettet, som var etableret paa Augustenborg Slot, og jeg kendte en anden Broder til Fenger, der havde gaaet paa Veterinærskolen samtidig med mig. Vi saa nu det dejlige Slot med den prægtige Have. I alle Værelser var anbragt Senge, men endnu var der ingen Patienter komne. Vi blev inviterede over at spise hos de unge Menneskers Forældre, der ejede Augustenborg Ladegaard. Manden var en meget bekendt Landmand. Der var mange Officerer og Læger med til Bords; det lod til at være et meget gæstfrit Hus. Jeg maatte forstaa, at der skulde baade Velstand og Patriotisme til at føre et saadant Hus.

Vor Kaptajn var indkvarteret hos Byens fornemste Mand, Biskop Hansen, hvor der ogsaa blev ført et stort og selskabeligt Hus. Jeg

var inviteret dér til 3 Aftenselskaber, deraf 2 med Dans, og det var en meget glædelig Afvæksling.

En Søndag var Crone og jeg i Kirke og hørte Biskoppen prædike, hvad vi følte os meget tiltalte af. Paa Vejen red vi forbi en Officer i Artilleriuniform; han var ridende, og bagefter hans Hest gik hans private Tjener i stærkt løjnefaldende Liberi. Vi fik at vide, at det var en Grev Moltke, der stammede fra Danmark, men ellers var svensk Søofficer, men ved vor Mobilisering havde meldt sig som Frivillig og var bleven ansat ved Artilleristaben ved Dybbøl.

En Dag stillede hele Batteriet; der blev oplæst en Adresse fra Rigsdagen, der takkede Armeen. Den næste Dag stillede vi igen; der blev oplæst en Tak fra Kongen. Vi syntes ikke, vi havde gjort os saa værdige, at vi fortjente saa megen Tak. Kongen havde ogsaa sendt baicrsk Øl til Armeen her paa Als; alle vore Soldater fik hver en Baier, men der blev to til Dyrlægen. Foureren stod for Udskænkningen, og hvem han holdt lidt af fik godt Maal. Der blev ogsaa i disse Dage uddelt uldent Undertøj til fattige Soldater. De fattigste hos os var Holstene og Sydslesvigere, og de fik saa at sige alt, hvad der af den Slags var tilstillet Batteriet. Det var jo underligt nok, da Landbostanden i disse Landsdele er mere velhavende end andre Steder i Danmark. Jeg selv var rigelig forsynet med Undertøj; men jeg gav det næsten bort altsammen. Der kom daglig Soldater til mig med syge Heste, og blandt disse Soldater, var der jævnlig nogle, som saa saa forfrosne og daarlige ud, at man kunde baade se og forstaa, at de ikke havde noget Undertøj paa, og paa den Maade blev jeg nemt af med mit Varelager.

d.18' Febr.

I Dag fik Batteriet Ordre til næste Morgen Kl. 5 at stille til Afmarch til Sønderborg, hvor vi skulde indskibes og overføres til Faaborg. Vi skulde marchere gennem Fyn og overføres til Fredericia og herefter høre til 3' Division, som laa dér. Vi var glade over Forandrungen. Den Mad, vi nød hos Mads Thorsen, var vi blevne kede af; hans Kødsuppe havde nogle mærkelige Melboller - de var kuglerunde og overdrevne store og saa faste og seje, at man havde Besvær med at dele dem, Den 19' Febr. tidlig om Morgenen forlod Batteriet Guderup. Kaptajnen og jeg sluttede Troppen; det var bitterlig koldt; vi marcherede lige til

Havnepladsen, gjorde Holdt og spændte fra.

To store Dampskibe med hver sin Transportbaad paa Slæb var til vor Disposition. Hestene skulde staa paa Dækket, saa mange der var Plads til. Det var besværligt og sønt at faa dem ombord, thi Dampskibene var store og laa højt paa Vandet, saa Landgangsbroen stod saa stejlt i Vejret, at Hestene kun med stort Besvær og med megen Tidsspilde kom ombord. Men saa fandt man paa at lave en Tallie paa Enden af en Lossebom, som blev svunget ud over Rælingen; paa Hestene anbragtes en Sejldugssæle under Bugen og saa hejsedes de lige fra Kajen op i Vejret og svingedes ind paa Dækket. Det gik ganske udmærket. Hestene hang ganske stille og roligt i Selen, de rørte ikke et Lem, saa snart de blev løftede fra Jorden. Samtidig blev Materiellet indskibet i de praktiske Transportbaade; de blev lagte til Kajen med Agteskibet, en stor Port i dette blev aabnet, en Slidsk lagt til, og saa gik det rask med at bringe ombord og stuve til Side; vi havde Folk nok, som baade var flinke og villige. Under Indskibningen kom 2000 Mand Infanteri marcherende forbi os, de havde været paa Forpost ved Dybbøl sidste Etmaal, -de saa noget medtagne ud, beskidte og tilstænkede, dertil forfrosne og trætte; det var klart, at det havde været en drøj Vagttur.

Sønderborg gamle Slot laa tæt ved vort Udskebningssted. Jeg var henne og betragtede det; igennem et af Vinduérne i Stueetagen, saa jeg i et langagtigt Værelse en Samling af døde Soldater, liggende dels ved Siden, dels ovenpaa hinanden, vel en Snes Stykker; Støvlerne og de opsmægede Benklæder var fulde af Pløre og lulte af den øptøede Jord - det var et meget sørgeligt Skue. Jeg antager, at det var Opsamlingsstedet for de faldne Soldater fra Dybbøl, som daglig bragtes hertil, - det var mit Afskedsbillede fra Sønderborg.

Den ene Damper og Transportbaad var nu lastede klare til Afgang. Thornøe, Doktoren, jeg og Kommandersergent Jensen blev beordrede at følge med, og vi gik ombord i "Flora" og dampede saa afsted.

Vi havde smukt Vejr med stille Sø. Efterhaanden som Als tabte sig, kom Fyens Kyster frem, og det gik raskt fremad. Jensen var ualmindelig glad og fornøjet og underholdt os med Fortællinger fra forrige Krig, da var han ganske ung Korporal ved samme Batteri under Kapt. Jes-

sen. Tiden gik hurtig, vi kom forbi et Par smaa Øer, og snart efter laa vi ved Kajen i Faaborg Havn. Vi begyndte straks paa Udskibningen, som gik rask fra Haanden. Vore Kammerater var endnu ikke i Sigte. Da vi havde Tiden for os og var lystne efter lidt god Mad, gik vi hen paa Byens bedste Hotel og delikaterede os med en god Bøf. Efter endt Maaltid, gik vi igen ned paa Havnepladsen til vor Afdeling, og snart efter kom det andet Dampskib med vore Kammerater. Udskibningen begyndte straks og foregik hurtigt; Batteriet var igen samlet og opstillet til Afmarch. Vi marcherede igennem Faaborg og noget ud paa Landet, hvor Lunns Halvbatteri, hvormed jeg fulgte, kom til at ligge i en Landsby, der hed Svanninge, hos en rigtig flink og gæstfri Gaardejer, der trakterede os med en udmærket Eggekage. Næste Morgen af Sted igen ad Assens til. Her blev det ene Halvbatteri indkvarteret, og Lunn tillige med mig uderfor i en By, der hed Lundager. Næste Morgen af Sted igen, og henad Eftermiddagen blev vi indkvarterede i 2 Landsbyer, Vejlbj og Røjle, jeg i sidstnævnte; det var en halv Mils Vej fra Strib. Her laa jeg i flere Dage og havde det ret godt. Det var hos en mindre Gaardejer. I hans største Stue var indlogeret 2 Familier fra Fredericia, som allerede havde forladt deres Hjem af Frygt for Bombardement. Ved Hjælp af Ophængning af Lagener havde de delt Værelset i en Gang, der førte ind til et lille Kammer, som jeg fik, og 2 smaa Rum, hvoraf hver Familie havde et. Familierne var en Gartner Sommer og Smedemester Melsing, - det var meget genert for mig hver Gang jeg skulde passere dér igennem, men jeg meldte det hver Gang ved at banke paa Døren. Efter et Par Dages Ophold blev vore Kanoner med Bespanding overført til Fredericia; Reserven, Thornøe og jeg blev tilbage i Røjle, men jeg maatte daglig tage over til Fredericia med hvad Lejlighed, der bød sig. Der var livlig Forbindelse daglig mellem Strib og Fredericia, mest med mindre Dampbaade. Engang kom jeg over med en lille Rojolle; da kunde jeg mærke, hvilken rivende Strøm, der løb her i Lillebælt. En Dag jeg stod ved den lille Skibsbro under Indskibningen paa en mindre Orløgsdamper, var der en af dens Matroser, som blev ved at stirre paa mig, og jeg saa igen paa ham. Saa sagde han tilsidst: "Er Du bleven for fin til at kende mig"? Nej det var jeg vistnok ikke. Det var jo en stor Glæde at træffe en Ungdomsven af mig, som jeg ikke havde

truffet i mange Aar. Han var nu vokset saa meget og var ogsaa bleven sværere, saa jeg ikke kendte ham lige straks, men først efter lidt Overvejelse. Ja, det var en god Ungdomsven af mig, Peter Palmsen Friis. Vi fik dog ikke talt ret længe sammen, saa skilte Omstændighederne os fra hinanden. Der lød et Kanonskud ovre fra den jyske Kyst, og en Granat kom susende og kastede sig i Vandet en halv Snes Alen fra Dampskibet, og kort efter kom nok en og faldt 2 å 3 Alen fra Stedet, hvor den første gjorde Nedslag. Skibet forlod nu Broen, og vi andre ligesaa. Der blev ingen Indskibning mere herfra; den var for udsat og blev derfor flyttet om paa den anden Side af det lille Næs, der her stak frem. Ved Strib fandtes en stor og prægtig Gæstgivergaard, som i denne Tid havde mit Besøg. Den 25^e Februar blev Thornøe og jeg overførte til Fredericia tillige med Reserven. Det Kvarter, der blev os tildeelt, viste sig at være et tomt Loftrum i en større teglhængt Bygning. I begge Gavle var Værelser, men de var belagte med Officerer, og der var baade Madrasser og uldne Tæpper, men ingen Officerer, de var paa Forpost. Thornøe var syg og kunde næppe staa paa Benene. Det var givet, at her kunde vi ikke være, og jeg maatte altsaa af Sted for at skaffe os et andet Kvarter. Da jeg ikke kunde forlade Thornøe uden at sørge lidt for ham midlertidig, tog jeg fra et af Værelserne en Madras og et Par uldne Tæpper og anbragte ham paa. Jeg gik saa hen til Indkvarteringskontoret, traf her en Fourer fortalte, at vi maatte have et andet Kvarter, at Thornøe var syg og maatte anbringes i et godt Kvarter eller i et Sygehus. Foureren lovede mig at tage sig af ham, og jeg fik anvist 2 Steder, hvor jeg kunde henvende mig; et af dem maatte vel være brugbart.

Det første Sted, jeg kom til, var belagt og overfyldt, saa der kunde jeg ikke være, men saa det andet Sted, der var da et lille Værelse med Seng, jeg kunde faa; der havde ligget en Intendant. Jeg maatte jo være fornøjet med det, men snavset og uordentligt var det i allerhøjeste Grad. Det var hos en Jordbruger Niels Rudolphsen, skikkelige Folk med en talrig Børneflokk, og saa havde de tillige en halv Snes Soldater i Kvarter. Disse og hele Familien opholdt sig i Dagligstuen, som jeg skulde passerer for at komme i mit Kammer. Dette var meget koldt,

da der ingen Kalkelovn fandtes, det var intet hyggeligt Sted at være, og som Følge heraf var jeg ikke meget hjemme. Her laa jeg saa til den 20^e Marts, da Bombardementet drev mig derfra. De fleste, ja maaske alle lidt mere velstaaende Folk, var flyttede bort, kun Jord- og Avlsbrugere, der havde Heste og Kreaturer, samt nogle driftige Handelsmænd og Arbejdere var blevne tilbage. I Havnen var meget Arbejde med Losning af alle Slags Materialer og Genstande, Tømmer og Bræder, og paa Voldene arbejdede ogsaa mange Mennesker.

I de første Dage spiste jeg til Middag, hvor jeg var indkvarteret, men paa Grund af den megen Travlhed kunde Husmoderen ikke faa Maden færdig til nogen bestemt Tid, og jeg maatte ofte vente paa den i timevis, og undertiden blev jeg saa kaldt til en syg Hest, saa jeg slet ikke fik nogen Mad. Saa blev jeg ked af dette og spiste ved Middagstaflet for Officerer Kl. 4 paa Hotel "Victoria". Det kostede 4 M. for Personen, men det var yderst fornøjeligt, og vi fik rigtig god Mad. General Wilster præsiderede tillige med sin Stabschef ved Bordenden, og Generalen skar som oftest selv for, Under Maaltidet spillede Regimentsmusikken ude i Gaarden. Jeg gjorde nu mange Bekendtskaber.

Den 1^e Marts havde vore Dragoner Affæren ved Vorbasse, hvor 40 Dragoner sloges med 130 preussiske Hussarer, med det glædelige Resultat, at de tog 33 Husarer og 27 Heste til Fange. Da vi hørte det i Fredericia, blev vi rigtignok baade glade og stolte over denne Træfning. Batteriet havde stadig 2 Kanoner paa Forpost, baade Dag og Nat, og vi andre blev jævnlig allarmerede og holdt derfor med forspændte Kanoner, klar til Udrykning, men ventede stadig, at Fjenden vilde gaa paa, endnu var han vel et par Mil borte, men vi havde jævnlig Føling med hans Strejfpattouiller. Den 2^e Marts holdt vi klar til Udrykning fra Kl. 6 Morgen til Kl. 1, saa kunde vi gaa hjem, og jeg gav mig i Lag med at tilse mine syge Heste. I en nærliggende Gade af Batteriets Allarmplads, havde vor Beslagsmed fundet en forladt Smedie; her etablerede han saa sit Smedeværksted, og her tog jeg saa Stude som Byrlæge og behandlede mine syge Heste. Sommertider var der et vældigt Rykind; hele Gaden stod fuld af Heste. Her fik jeg nu ordnet en Slags Klinik, hvor jeg var til Stede he-

le Formiddagen, med mindre Batteriet blev allarmeret, - saasnart en Trompeter kom i Gallop henad Gaden og blæste "til hastig Udrykning", havde jeg at lægge alt til Side og øjeblikkelig at slutte mig til Batteriet.

Der blev efterhaanden meget at bestille for mig; jeg smed da Vaabenfrakken og tog en civil do. paa og hængte saa i, saa godt jeg kunde. Jeg havde en rigtig flink og paalidelig Oppasser, som hjalp mig trolig, han hed Jens Rasmussen, var fra Asaa i Vendsyssel og blev efterhaanden kendt med Behandlingen i mange Tilfælde.

Vi var for Tiden 4 militære Dyrlæger i Fredericia: Obel ved 3' Divisions Stab, Grill ved 12' Batteri og Jantzen ved Trænstalden. Vi havde jo hver især sit at passe, men i Fællesskab havde vi etableret en Stald for de farligere smitsomme Sygdomme væsentlig Snive. Blandt Patienterne i denne var en østerrigsk Dragonhest, der var tagen fra Fjenden, den var meget mistænkelig ud, den havde Flod ud af Næsen, et Par Saar paa Næseskillevæggen og en fast, haard Knude i Kæbehulen, lidt større end en Valnød, men den var forøvrigt i god Foderstand, var livlig og aad godt. Efter at vi havde haft den til Observation i nogle Dage, blev vi alle⁴/enige om at dræbe den, den maatte sikkert være snivet. Den blev saa trukken ud i Nærheden af Trænstalden paa et afsides Sted, hvor den kunde blive nedgravet med det samme. Den blev saa dræbt og øbduveret. Det vi først skulde undersøge, var den faste Knude i Kæbehulen, -den ansaa vi jo for et sikkert diagnostisk Kendetegn. Ved at gennemskære den, fandt vi en Spidskugle (ikke dansk) liggende op til Kæbebenet og omgivet af et haardt og seneagtigt Bindevæv. Hvor vi blev forbavsede! - det var rigtig nok uventet. Kuglen var af mindre Kaliber end vore danske, og vi kom til den Formening, at den hidrørte fra Krigen imellem Østerrig og Italien. Ved Undersøgelse af Lungerne fandtes udvendig paa den højre en rund Betændelsesplet af ca. 6-8 Tommers Diameter med Tuberkler i de forskellige Stadier. En Dags Tid efter havde vi Besøg af Stabsdyrlægen, der rejste paa Inspektion; han meddeltes Historien, og han fik Kuglen.

d. 8^e Marts.

I Dag kom saa Fjenden. Om Morgenen stod jeg og flettede paa en Sime, som Løjtn. Crones Hest skulde have i Bringen; pludselig lød Signalet "til hastig Udrykning". Jeg lagde alt til Side og sluttede mig til Batteriet og afsted i Trav forbi Landsoldaten og ud af Forten, Signa-

ler Lød allevegne, og Trompetere og Ordonnanser sprængte afsted i Galop igennem Gaderne, og Officerer og Soldater ilede afsted til deres Allarmpladser - der var rigtignok kommet Liv og Røre i os alle. Der fortæltes, at Fjenden havde kastet vore Forposter tilbage og nu stod 3 Mil udenfor Fæstningen, hvilket ogsaa var sandt. Vi var kun komne et lille Stykke udenfor Porten ad Vejen til Stoustrup, saa kom en Vogn, hvori vor øverstkommanderende General - Wilster - sad, Han var lettere saaret af 2 Granatstumper i Skulderen; han kunde dog sidde oprejst i Vognen. Bagefter kom nok en Vogn med Stabschefen, Måjor Hofmann; han laa paa noget Halm og havde mistet det ene Ben, som en Granat havde taget. Begge deres Heste var blevne paa Pletten samt deres kostbare Rideekvipager. Man var ked af, at man ikke havde fjernet disse Sager; thi Fjenden kunde jo derved se, at det var et Par højtstaaende Officerer, som var faldne her. Generalens Hest maa have været meget gammel, den var tagen fra Tyskerne i Krigen 48-50.

Der kom ogsaa nogle af Generalens Ordonnanser trækkende med saarede Heste. Den ene var jeg nede og undersøgte; den havde et stort Saar paa højre Underarm, lidt neden for Albueledet, bagtil og paa tyrs af Muskulaturen. Ordonnansen, en ældre Dragon, var saa bedrøvet for sin Hest; han græd, saa Taarerne løb ned ad Kinderne paa ham; han var bange for, at "Peter" ikke kunde overstaa et saadant Saar, og at han i ethvert Tilfælde næppe kom til at ride den mere.- Jeg trøstede ham og lovede, at "Peter" nok vilde komme sig igen.

Vore 2 Kanoner, der var paa Forpost, var de første Kanoner, der hilste paa Fjenden, da han rykkede frem om Morgenen. General Wilster var redet derud med sin Stab og opholdt sig dér; men Fjenden kørte nok et helt Batteri op imod dem og kastede en Mængde Granater paa dem - en traf og sprængte lige i Generalstaben med det for os ulykkelige Udfald, at Divisionens øverste Ledelse blev sat ud af Virksomhed og tilintetgjort, og den blev rigtignok savnet den Dag - det følte vi saa godt alle. Ved vore to Kanoner, som havde kæmpet med Østerrigerne, var hverken Mennesker eller Heste blevne saarede eller dræbte underligt nok, thi de var aldeles overstærkede af Jord og Snavs. En Granat var gaaet imellem en Hests Ben og sprang paa den anden Side, uden at Hesten blev saaret. Batteriet fulgte Vejen en god halv Fjerdingsvej, rik saa Ordre til at trække til venstre ind

over Marken til et lavt Bakkestrøg, hvor det skulde tage Stilling. Jorde var lige bleven helt optøet, og Hestene sank i lige til Forknæ og Haser og maatte arbejde ganske forfærdeligt for at naa hen til den opgivne Plad. Vi var da alle enige om, at hvis Fjenden gik paa os, kom vi ikke ud igen med Kanonerne. Der blev saa prodset af, og Hestene blev førte lidt tilbage, hvor Terrainet sænkede sig. Saa stod vi og ventede paa nærmere Ordre.

Vi saa os omkring og kedede os saa smaat over denne Uvirk-somhed. Fjenden saa vi stadig marchere forbi nordefter, og vi stod rolig og saa derpaa. Endelig kom der Ørdæ til Løjtn. Crone om at skyde. Saa var det saa uheldigt, at Kanonerne allerede var blevne ladte ude paa Veje og Granaterne tempererede til kortere Afstand, end der nu fandtes. Vi kunde ikke faa dem ud igen, og der var ingen anden Udvej end at fyre Kanoner af, hvad der blev gjort. Granaterne sprang højt oppe i Luften. Nu begynte de ogsaa at fyre inde fra Voldene, de store Granater for højt oppe i Luften over Hovederne paa os. Den susende Rullen, de frembragte, gav os Liv og Mod i Brystet, det var ligesom vi fik Følelsen af, at vi havde gode Venner bag os, der nok skulde hjælpe, naar det kneb. Som vi bedst var i Lag med Skydningen, der forøvrigt snart efter indstilledes, kom en Officer ridende, saa hurtigt han formaaede, hen til Løjtn. Crone og spurgte, om det var Meningen at skyde hans Ambulance-Soldater, for vore Granater var slaaede ned imellem dem, dog heldigvis uden at træffe nogen- det var de Granater, der var tempererede til den kortere Distance. Crone forklarede Aarsagen, og dermed var Sagen jævnet. Officeren hed Lansky og var Chef for Ambulancen. Ved Middagstid stillede Skydningen af. Vore Forposter var kastede tilbage, og vi saa flere Steder, at Fjenden havde indtaget vore Stillinger, at de kogte deres Mad, løb omkring og legede og muntrede sig.

Henad Eftermiddagen viste der sig nogle fjendtlige Kolonner paa vor venstre Fløj; de fik nogle store Granater fra Volden, saa forsvandt de. Saa kunde vi høre Kanonskud i det fjerne ad Vejle til, og der faldt ikke faa af dem, saa vi kunde forstaa, at der forefaldt en større Træfning. Da det lakkede henad Aften, blev Batteriet beordret tilbage til Fredericia. Vi var glade ved at være sluppet heldig fra Affæren, var komne i Hus og faaet noget at leve af; vi havde i Dag spist lidt tør Chokolade

og tømt vore Feltflasker -det var vort hele Traktement i Dag.

Det viste sig, at vi havde mistet et helt Kompagni, 200 Mand, under Kapt. Daue. De var paa Forpost og i Stedet for at trække sig direkte tilbage til Fredericia, kastede de sig ind i en Skov,-Fjenden omgik dem og afskar dem Tilbagetoget. De trak sig derefter gennem Skoven ned til Stranden, haabende, at der skulde være nogle Baade, der kunde overføre dem til Fyen, men der var ingen og kom heller ikke nogen,- saa Enden blev, at Kompagniet overgav sig in pleno. Det var dette Kompagnies Officerer, der var indkvarterede i de Gavlværelser, paa hvis aabne Loftsrum Thornøe og jeg var blevne indkvarterede, og hvor jeg foreløbig havde laant en Madras og et Par Tæpper til at lægge Thornøe paa, mens jeg gik forat skaffe et bedre Kvarter. Efter min Bortgang kom Officererne hjem fra Forposten. Den Officer, hvis Sager jeg havde laant, var en Løjtnant Vincent, han blev nok ganske overordentlig vred over min Næsvished og gik ud for at faa fat paa mig, han vilde duellere med mig. Paa sin Vandring traf han vor Løjtn. Lunn, som var saa heldig at stille ham tilfreds, saa Sagen blev jævnet. Jeg saa ham ikke og traf ham heller ikke senere, og nu da han var tagen til Fange, var der jo ikke Udsigt til at træffe ham og give ham en Forklaring og Undskyldning. Løjtn. Lunn har meddelt mig denne Kendsgerning.

12¹ Marts Ved Middagen i Dag havde der indfundet sig en Ordonnansofficer fra Divisionen i Jylland; han fortalte os Nyheder derfra: Fjenden var rykket ind i Jylland med 30.000 Mand. Kampen ved Vejle havde været haard, Østerrigerne havde mistet mange Folk, men vedblev desuagtet at gaa paa. Vort Regiment og 2 Batterier havde deltaget i Træfningen og lidt meget. Fjenden blev ved at trænge paa og vore at trække sig tilbage; vi stod nu ved Aarhus.

En Dag traf jeg paa Gaden en af mine gamle Skolekammerater, Maleren Vilh. Rosenstand, der gjorde Tjeneste som Reserveløjtnant ved Infanteriet; vi var meget glade ved at træffe hinanden og tale lidt sammen om svundne Tider - vi havde vist ikke truffet hinanden i de sidste 10 Aar.

Et Par Dage efter var Rosenstand ude med en Patrouille for at rekonoscere, kun faa af Mandskabet var komne tilbage, og der fortaltes at Rosenstand var falden. En Ugestid efter møder jeg paa Gaden - Rosen-

stand - lyslevende - og han fortalte mig da, at som han var kommen ind paa en Mark, der var omgivet af Hegn, opdagede han Fjender paa begge Sider, Han befalede sine Folk at skilles ad og se hver især at redde sig, som de bedst kunde, overgive sig vilde han ikke. Troppen skiltes saa ad og gav sig til at løbe hver sin Vej. Da Rosenstand syntes, at der susede vel mange Kugler omkring ham - Tydskerne fyrede alt, hvad de kunde - lod han sig falde, som om han var truffen og blev liggende stille. Skydningerne holdt saa op. Efterat have ligget lidt rejste han sig i en Fart og afsted igen, saa paa atter Kuglerne rundt om ham, og han lod sig falde igen - efter at have ligget lidt saa afsted igen, og da lykkedes det ham at slippe fra dem. Han kom hen til et Bondehus, fik trukket Uniformen af og Bondetøj paa, vandrede opad i Jylland og kom til en Søhavn, hvorfra han slap tilbage til Fredericia. Det var jo rask gjort.

Batteriet holdt nu forspændt og klar til Udrykning hver Morgen fra Kl. 4 til henad Middag, saa fik vi Lov at gaa i Kvarter igen. Det var en kold og en kedelig Tur; vi mødte jo næsten alle fastende, Luften var kold, og at gaa og trippe frem og tilbage paa samme Sted var ikke opmuntrende. Saa fandt en Kone paa at komme med 2 store Blikspande med Kaffe, som var færdiglavet med Sukker og Fløde, 4 Skilling for Koppen, det var varm, men ikke kraftig, og dog var vi meget fornøjede over den, - vi trængte til at faa noget i Livet, og alle trængte sig derfor om hende og vilde gerne have en Kop. Men det maatte gaa efter Omgang, thi Koppeantal let var meget indskrænket, men der var jo altid lidt Liv og Løjer under Kaffedrikningen. Hun kom ^{daglig} saa/med Kaffe til nogenlunde bestemt Tid og til gensidig Tilfredshed.-

Den Gade, vi holdt i, gik lige til Volden og paa denne var en stor Bastion med mange og meget store Kanoner, og der stod ogsaa en stor hollandsk Mølle, muret af Mursten lige op til Hatten. Da jeg var den, der bedst kunde gøre en lille Afstikker fra Batteriet, saa maatte jeg efter Crones Opfordring mange Gange op paa Bastionen for at høre og se, hvad der forefaldt uden-for Volden, for igen at kunne meddele lidt Nyheder til de andre. Ved mine hyppige Besøg blev jeg lokaliseret og kendt med Officererne. Den 17' og 19' Marts var der nogle Smaaaføgtninger udenfor, og det var meget interessant at se derpaa i de Dage, -da var jeg næ-

ten hele Tiden ^{paa} Bastionen. Vi kunde se, at Fjenden havde noget for; der laa en Bondegaard, et Tørrehus til at tørre Tobak i og en større firkantet Markmødding, hvorom Tyskerne flokkedes og færdedes fra det ene Sted til det andet. Oberst Neergaard og hans Adjudant fulgte Fjendens Bevægelser -saa endelig siger Obersten: "Det er bedst vi skyder Bondegaarden i Brand". Der blev 4iv paa Bastionen, Artilleriløjtn. Poulsen springer selv op paa Raperten og retter Kanonen, en 84 Pd.. Afstanden er 2400 Alen; i min Ivrighed gaar jeg temmelig nær ud til Kanonens Munding, Skuddet faldt, og det var ligesom hele ^Aovedet skulde sprænges paa mig, saadant et Lufttryk fik jeg gennem øret. Vi fulgte den store Granats Bane gennem Luften; den slog ned et Par Alen fra Skorstenen og et Par Minuter efter stod Gaarden i Brand. Det var et aldeles glimrende Skud, og Løjtn. Poulsen blev ogsaa rost og komplimenteret meget for det. Tyskerne stak ud af Gaarden og fordelte sig imellem Møddingen og Tobakshuset. Der blev nu befaleet at skyde Tobakshuset ned, Løjtn. Poulsen var igen paa Færde, og hver Kugle traf, og hver Gang stod en hel Sky af røde Tagsten i Vejret, men Huset blev staaende, -tilsidst maatte man opgive det. Huset var nemlig et Skelet af Spærretræer og Lægter, som bar et Teglstenstag; det var bygget til at ophænge Tobak i til Tørring; vi kunde altsaa ikke faa det skudt ned. Saavidt jeg kunde forstaa, var Obersten bleven noget gnaven derover, -han sagde: "Vi maa se at faa det Hus inden Aften". Et Kompagni Infanteri blev beordret ud for at tage det. Det marcherede straks afsted ud gennem den nærliggende Port og ud ad Landevejen og derefter til højre ud paa Marken i en aaben Skyttekæde. Da Tyskerne nu fyrede dygtig paa dem, kastede de sig fladt ned paa Jorden og fyrede i denne Stilling igen paa Tyskerne.

Vi stod i spændt Forventning oppe paa Bastionen og kunde overse alt og omtrent følge hver Soldats Bevægelser; særlig lagde vi Mærke til 2 Soldater, som laa ved Siden af hinanden og stadig fyrede - og liggende paa Måven arbejdede de sig frem i Terrænet henimod en vildt voxende Rosen- eller Tjørnebusk, somom denne kunde give dem Dækning. De var nu 2 til 300 Alen forud for Kammeraterne i Kæden, -vi var alle enige om at det var et Par modige og raske Soldater. Situationen forblev uforandret, men der veksledes stadig Skud imellem dem, og af og til hørte vi

Geværkugler pibe om os.

Engang troede jeg, at jeg var saaret, -jeg følte pludselig et haardt Stik eller Tryk paa den ene Side af Underlivet ved Gehænget til min Dolk, -det gav et Sæt i mig, og jeg mente, at nu var jeg færdig; jeg turde ikke ligestraks se ned ad mig, da jeg følte mig overbevist om at være saaret. Men da jeg ellers ikke følte Smerte eller mærkede noget, saa begyndte jeg at se ned ad mig og undersøge mig - der var intet at opdage, hverken Blod eller Hul i Uniformen - saa jeg var altsaa uskadt. Hvor var saa dette kraftige Stød kommet fra? Jeg kom til den Formening, at en mat Kugle havde truffet eller stejfet mig uden at have Kraft eller Retning til at gennembore min tykke Uniformsfrakke.

Da det begyndte at mørkne, blev Skyttekæden trukken tilbage, og Tyskerne beholdt Tobakshuset. Uagtet der var vekslet saa mange Geværskud, var dog ingen af vore Soldater saaret eller dræbt; kun Officeren, som havde ført Kompagniet, havde faaet en Kugle gennem den ene Læg. Batteriet fik nu Lov at gaa i Kvarter. Om Aftenen gik jeg med Crone en Tur uden for Porten.

20' Marts. Jeg vaagnede henad 6 om Morgenen ved højlydende Skrald, ligesom Kanonskud, der kom fra Nabolaget, -jeg saa udaf Vinduet, Luften var klar og blaa, men der fandtes over den fine, Mørke Striber, som jeg ikke straks kunde forstaa, hvorfra de hidrørte, -saa bankede min Oppasser paa Døren, kom ind og fortalte, at Tyskerne bombarderede Byen, og at Batteriet var samlet, og at jeg maatte skynde mig at komme derhen. Jeg var i en Fart i Klæderne og hurtig henne ved Batteriet, der holdt paa sin Allarmplads. Her var nu hele Personalet samlet, og nu kunde vi overse Situationen. Fjendens Granater kom væsentlig fra eller over Fæstningens sydlige Side, længere opad Dagen ogsaa fra den vestlige Side. Der var 2 Slags, dels Sprænggranater, der sprang ved Anslaget, dels Brandgranater, der vedblev at ligge og spy Ild udaf 3 Huller, og som altsaa stak Ild, hvor der var Mulighed for, at dette kunde lade sig gøre. Det var disse Granater, der efterlod de mørke Striber i Luften.

Der blev jo en stor Panik imellem de civile Folk, som endnu var her; de forlod deres Butikker og Lejligheder og drog til Fyen, overladende disse til Soldaternes Forgodtbefindende, som rigtignok ikke skaanede

dem, men huserede og plyndrede efter en større Maalestok. Avlsbrugerne blev foreløbig; de kunde jo ikke forlade deres Heste og Kreaturer. Der kom nu Ild omkring i Byen, og Brandfolkene fik travlt, de var ogsaa meget raske og blev godt hjulpede af Soldaterne. Batteriet blev ved at holde roligt paa sin Allarmplads; Granaterne gik enten over os eller havde endt deres Løb, inden de kom til os. Kun een sprang lige bag ved et Plankeværk, der begravede den ene Side af vor Allarmplads. Stumperne af den raslede imod dette, og et Stykke forrevet Bly slog ned ligeved min ene Svøvespids. Dagen iforvejen havde jeg faaet en god Madkurv sendt fra Hjemmet, og da jeg skulde hen og have lidt Frokost, inviterede jeg Sergeant Olsen og Korporal Helbig med hjem. Mit Kvarter var i Nærheden, og vi fik os en rigtig god Frokost, der var et delikat Gaasebryst, som gjorde megen Lykke. Vi blev helt oplivede ved Maaltidet, som ikke varede ret længe, saa et lille Svip hen til Batteriet, og da alt stod godt til her, gik vi op til Møllebastionen for at se, hvorledes det stod til der. Vi gik op ad Voldbakken; Voldskranter havde vi paa højre Side, den var helt dækket med gamle Forstærkningsfolk i islandske Uldtrøjer og lyseblaa Feltkapper. De laa og sovede sig, passiarede indbyrdes og røg paa deres korte Feltpiber og mente vistnok, at de havde det rigtig godt. Vi havde lige passeret dem og nærmede os Enden af Voldbakken, da kom der en Granat lige over Hovedet paa os. Det susende Lufttryk fik os uvilkaarlig til at bukke os - den slog ned vel en 15 Alen bag os, lige midt iblandt de stakkels Forstærkningsfolk. Det var et Par Sekunders Forspring, der reddede os; havde vi været de faa Alen længere tilbage, havde vi været paa Stedet, hvor den sprang og var vel ikke slupne helskindet derfra. 7 Mennesker blev ødelagte af denne Granat; Hovedet var helt knust paa en, og Bagdelen paa en anden, - disse var jo døde, de 5 andre mer eller mindre haardt saarede. Det var et sørgeligt Skue. Vi fortsatte vor Vej op paa Bastionen. Saavel Mandskab som Officerer havde dækket sig bag Traverser og Brystværn og sad og passiarede, kun 2 civilklædte raske Mænd kom ilende hen imod os og skulde se, hvad Skade Granaten havde gjort. Vi fik at vide, at det var 2 franske Officerer, der var komne til Fredericia for at se Krigen, den ene hed Lecomte. I det ene Hjørne af Bastionen stod en Konstabel frit ovenpaa Brystværnet, han var Udkigsmand og varskoede for Granaterne, vi talte et Par Ord med ham, hvad han syntes om sin Post. Han sy

tes meget godt om den - man vender sig snart til Granaterne. Saa pegede han ud paa Fjenden; "se derhen", sagde han, "nu kommer der straks én". Vi saa hen paa det betegnede Sted og bemærkede en let hvid Sky, der hævede sig fra Jorden, samtidig hørte vi Kanønskudet, og lidt efter kom Granaten susede over Hovederne paa os, men godt til Vejrs, og faldt langt nede i Byen. Et andet Sted paa Brystværnet gik 2 Konstabler med Spade og Skovl og jævnedes de Huller, som Granaterne havde gravet. Efter dette hastige Besøg paa Bastionen, skyndte vi os hen til Batteriet, -her var intet Nyb forefaldet. Kort efter kom en Officers Oppasser og skulde anmode mig om at komme hen i Nabolaget og se paa hans Herres, Oberst Schønnings Hest, der var bleven saaret. Jeg gik straks med Oppasseren. Doktor Arntzen, der gik og kadede sig, fulgte med. Vi var kun komne et lille Stykke fra Batteriet, gaaende paa venstre Side af Gaden, da en mindre, men koppulent Mand traadte ud paa Fortovet fra en Blikkenslagerbutik paa den anden Side af Gaden, samtidig kom en Granat og slog ned og sprang umiddelbart ved Manden, som blev dræbt med det samme. Her blev saa Arntzen, og jeg gik med Oppasseren hen til den nærliggende Stald, hvor Patienten stod. Det var en Regimentchef, Oberst Schønnings Ridehest. Obersten havde været ude i den befæstede Lejr, og her var en Granat sprunget tæt bag ved Obersten, et Stykke havde truffet Hesten paa Bagsiden af venstre Underlaar, midtvejs imellem Halebenet og Sædebenet, gaaet igennem Kødret uden at beskadige Benet og gaaet ud lidt under Knæleddet. Bagtil var Saaret vel 5 Tom. langt med uregelmæssige og flossede Kanter, fortil var det mere rundagtigt, ogsaa med forrevne Kanter; der var ingen Blødning og endnu ingen Hævelse. Det var en smuk og sympatetisk brun Hoppe, meget from og godmodig, og den fandt sig villig i min Undersøgelse. Jeg gav Oppasseren Besked om at Rade det saarede Sted med koldt Vand og saa sig til Obersten, at da det vilde tage længere Tid med Højbredelsen, var jeg efter mine Instrukser nødt til at sende den til et Sygehestedepot paa Fyn. Saa hen til Batteriet igen, -saa gik vi igen frem og tilbage paa et Sted og passiarede, og det lakkede henad Eftmd.

Vår Kaptajn havde imidlertid været hos højere Foresatte og forstillet dem, at den Allarmplads, vi havde, var for udsat, og han havde faaet udvirket at faa en anden anvist. Vi fik Ordre til at marchere ud i Kastellet, der blev regnet for mindre udsat. Der blev en alm. Glæde over at komme ud af denne indsnævrede Plads, hvor Kanoner og Ammunitionsvogne holdt

Side og Side, thi var blot en eneste Granat falden og sprungen imellem os, vilde der være sket en forfærdelig Ulykke, som maaske havde ødelagt den største Del af Batteriet. Begge Officerernes, Doktorens og min Kuffert satte vi op ad Muren paa det ved Siden liggende Ekserserhus; derpaa marcherede vi af Sted til Kastellet, som vi kom til i Løbet af et lille Kvarter; her var god Plads, men intet Husly, hverken til Mennesker eller Heste. De Smaahuse eller Barakker, der forefandtes, var belagte med 13¹ Regiment, der bestod af Sydslesvigere, upaalidelige Soldater, der ingen Geværer havde, og som maatte gaa paa Arbejde i Fæstningen. Vore Officerer gjorde deres Opvartning hos de os nærmest boende Officerer, der havde 4 å 5 smaa Værelser til deres Raadighed. Kaptajnen var saa venlig at afstaa et lille, tomt Værelse til os, -det var vi glade for - saa havde vi dog Tag over Hovedet. De Officerer, vi kom til at bo ved Siden af, var Kapt. Zahlmann, Premierl. Didrighsen og 2 Sekundl., der begge hed Larsen.

Løjtn. Lunn, Doktoren og jeg gik nu tilbage til vor tidligere Plads for at hente vore Madkurve og vore Kufferter. Det var vel en Time siden vi havde forladt den, -nu kunde vi se, at vi var komne bort derfra i en heldig Tid. Omtrent midt paa Pladsen var der falden 3 Granater, -havde en af dem truffet en af vore Krudt- eller Granatkasser havde vel hele Batteriet gaaet i Luften. Hvor Kufferterne stod, var en Granat gaaet igennem Muren, en lille Alen over dem, og havde begravet dem med Murstensstumper, Sand og Kalk, som vi maatte grave dem ud af. Vi samlede vor Bagage sammen og vandrede saa med et glad Sind ud til Batteriet, hvor vi saa forblev. Henad Aften blev Hestene spændt gra og bundne ved Hjulene af Kanonerne og Ammunitionsvojnene, parate til at spændes for igen hurtigst muligt. Mandskabet beordredes til at forblive ved Batteriet, de var forøvrigt meget oprømte, samlede sig i smaa Grupper, fortalte Historier og sang og drak, -lidt mere end fornødent. Vi indtog vort Aftensmæltid af vore Kurve og delte broderligt hvad af særligt godt, der fandtes hos os. Det var langt hen paa Aftenen, før vi besluttede os^{til} at gaa til Ro. To fremmede Gæster havde sluttet sig til os, nemlig Dyrslæge Grill fra 12¹ Batteri og en Cand. pharm. Starup, det var en Bekendt af Crone - han var Provisor paa det herværende Apothek, men turde ikke op-

holde sig der, fordi det laa paa et for Granater meget udsat Sted og var i Dag bleven truffet af en Granat, der havde gjort frygtelige ødelæggelser i hele Huset. Vi var altsaa 7 Mand, der skulde ligge i et lille Værelse, som var aldeles tomt, der fandtes ikke et Halmstraa. Vi lagde os fuldt paaklædte med Kappe og Støvler paa - paa det bare Gulv - Side om Side med en eller anden Genstand til Hovedpude. Vi fik dog nogen Hvile og nogen Søvn, thi vi var alle trætte efter denne urolige Dag. Vi var tidlig paa Benene næste Morgen gik ned til den nærliggende Strand og gjorde Morgen-toilette - saa en Bid Brød fra Madkurven, og saa igen til Tjenest ved Batteriet og eftersaa de derværende syge Heste. Fjenden bombarderede rask væk igen, men kun ganske enkelte Granater kom ud i vor Nærhed. En øster-rigsk Brandgranat, der slog ned i Vandet tæt ved Strandkanten, var jeg om Eftermiddagen ude og bragte i Land og hjemførte som en Erindring om Bombardementet, Tidlig paa Fmdg. kom en Ordonnans fra Oberst Schiønning med Anmodning om at komme til ham, da han absolut maatte tale med mig om hans Hest. Jeg fulgte saa straks med Ordonnansen og blev modtaget af Obersten med den største Venlighed og Forekommenhed. Sagen drejede sig om hans Hest, han holdt saa overordentlig meget af den, og han bad mig paa det indstændigste at gøre ham den store Tjeneste at beholde og behandle den her i Fredericia, saa længe det paa nogen som helst mulig Maade lod sig gøre. Kom den først paa et Sygehospital, frygtede han for, at han aldrig saa den igen. Han havde stor Lyst til at købe den af Staten, og han spurgte mig, om jeg ikke kunde være ham behjælpelig dermed. Resultatet blev, at jeg lovede Obersten at beholde Hesten heri Fredericia, saa længe det var mig muligt. Efter Besøget hos Obersten gik jeg hen til Hesten for at indlede Behandlingen. Den havde det godt, der var kun mindre Hævelse i Laaret, - jeg flettede en lang og tyk Haarsime, som jeg - efter at have udsprøjtet Saaret med en Klorkalkopløsning - trak igennem dette; Simen blev ogsaa vædet med denne Opløsning og trukken flere Gange frem og tilbage. Oppas-seren fik nu Besked om at behandle Hesten paa denne Maade 3 Gange daglig. Jeg havde saa grumme lidt af Saarmidler i min Medicinkasse paa denne Tid, thi Forbruget var stort; paa Apotheket kunde jeg for Tiden kun faa Klorkalk, og maatte derfor benytte det i en større Grad, - men det viste sig som et ganske fortrinligt og hurtigt lægende Middel.

Jeg færdedes meget omkring i Byen og var Vidne til adskillige Plyndringer i Butikker, hvor der var falden Granater. Sagde man noget til dem, der ranede, svarede de, at de kunde jo ligesaagodt tage det, som det skulde ødelægges eller brændes. Lidt henad Eftermiddagen kom jeg til Batteriet og forblev der Resten af Dagen. Lidt senere kom en Trænvogn kørende med Liget af Trompeter Hansen. Jeg hjalp Doktoren i hans Undersøgelse, der fandtes kun et lille uregelmæssigt Saar - ikke større end at Enden af den lille Finger lige kunde udfylde det - lige midt i Brystet, ellers var intet at opdage. En halv Time før Hansen faldt, havde han teleggraferet til sin Kone, at han havde det godt, -inden hun havde faaet Telegrammet, var hendes Mand vist død. Tre af Batteriets Mandskab var blevne meget letsaarede af Granatstumper, -de forblev ved Batteriet.

Vi maatte i Dag ligesom i Gaar tage til Takke med vore Madkurves Indhold. Humøret var lidt trist. Den næste Dag, viste vi, var det Kongen af Preussens Fødselsdag, og vi ventede da, at ville faa et heftigt Angreb og Storm paa Fæstningen. Aftenen tilbragte vi i Nærheden og sammen med vort Mandskab. Vi gik sent til Køjs - vort Sovekammer fristede os ikke, det var, ligesom den forrrige Aften, det bare Gulv; vi beholdt haade Kappe og Støvler paa. Kl. 4 om Morgenen blev vi vækkede af vor Kaptajn; det var ganske mørkt, og vi blev helt fortumlede over Kaptajns høje og vrede Udtalelse over, at vi laa og sov istedetfor at passe vor Post. Sagen var nemlig den, at Kaptajnen havde givet Løjtn. d. 22de Karts Lunn Ordre om Aftenen, at Batteriet skulde holde forspændt om Morgenen Kl.4; men Lunn havde forglemt denne Befaling, og Følgen var altsaa, at da Kaptajnen kom, fandt han hele Batteriet liggende i en god og dyb Søvn. Men det skal siges til vor Ros, at efter faa Minutters Forløb holdt Batteriet klar til Udrykning. Det var en trist Morgenvandring, frem og tilbage paa ét Sted, forsultne og kolde - noget irriterede over den bratte Opvaagning og den strænge Tiltale og i spændt Forventning om Udrykning til det forventede Angreb. Men Tiden gik sin rolige Gang, Dagen brød frem, Solen stod op - Humøret begyndte ogsaa at stige - der kom ingen susende Granater, intet Skud fra Forposterne, - alt stille og roligt, saa maatte vi have fat i Madkurven. Det bedste af deres Indhold var gaaet med i de 2 forløbne Dage, nu var vi dog tilfredse med at de inde-

holdt spiselige Ting. Formiddagen forløb roligt - Forventningen om Angreb svandt hen. Om Middagen fik jeg Lov af Kaptajnen til at gaa op i Bøgen og se til nogle af mine Patienter. Jeg traf Dyrlæge Jantzen. Vi var meget glade over at faa talt lidt sammen om de sidste Dages Begivenheder, og at vi/slupne godt derfra; men han følte sig syg og utilpas. Vi skiltes, og jeg gik hen til Smedeværkstedet, hvor jeg havde min Klinik. Her kom en nærboende Avlsbruger og bad mig om at se hen til ham, - en Granat var falden i Staldbygningen, gaaet igennem Taget og sprængt paa Loftet, og Stumperne trængt ind i Stalden og saaret hele Besætningen: 3 Køer, 2 Heste. Det var et sørgeligt Syn at se al den Ulykke, denne ene Granat havde foranlediget. De 2 af de 3 Køer havde gennemtrængende Saar i Ryggen og i Flankerne; dem tilraadede jeg at slagte snarest muligt, den tredje, mente jeg, kunde reddes. De 2 Heste var store, brede, værdifulde Dyr; de var begge truffne i den venstre Side af Krydset, hver med 3 mindre, men dybt indtrængende Saar, siddende i en Halvkreds, med 3 - 6 Tommers Mellemrum og ca. 4 Tommers Afstand fra Hofteledet. Det gjorde mig ondt for Manden, at han skulde lide dette store Tab, og jeg var beredt og villig til at yde ham al den Hjælp, jeg formaaede. Jeg hentede aalle mine Instrumenter til Kugleudtrækning og fik ogsaa alle 6 Granatstumper trukne ud.

Det var forresten et besværligt Arbejde, thi de var trængte langt ind - vel ca. 5 Tommer - men det lykkedes dog. Saarene blev ud-sprøjtede med Klorkalkopløsning, og Partiet dækket med en vaad Sæk, der stadig skulde overgydes med koldt Brøndvand, Jeg lovede at komme daglig og se til Hestene, men jeg udtalte ogsaa, at jeg nærede megen Tvivl om deres Helbredelse, men at det forøvrigt vilde vise sig snart, om det vilde lykkes eller ej. Jeg blev saa indbudt til at komme ind i Stuen og faa lidt at spise og en Kop Kaffe, hvad der var mig meget kærkomment. Manden spurgte mig ogsaa, hvad han var mig skyldig - Ingenting, sagde jeg. Under disse ulykkelige Forhold vilde jeg ingen Betaling modtage.

Ved min Ankomst til Batteriet var alt vel. Vi havde faaet 4 Knipper Halm og 3 uldne Tæpper, og næste Dags Morgen vilde vi faa udleveret Naturalforplejning med 3/4 Pd. fersk Kød til hver af os, der regnedes til Officersstanden. Jeg blev udtaget til at forestaa Køkkenet. Vi fik en af Batteriets Kogekedler udleveret; Laaget paa denne Kunde sam-

tidlig benyttes som Stegepande - men ellers havde vi ikke det mindste af Service, hverken Tallerkener, Kopper, Knive eller Gafler. Vore Oppassere mente, at de kunde nok se at skaffe os noget af den Slags - samme Aften kom en af dem med et Vandfad, det var Begyndelsen til det ny Service. Da der nu var Udsigt til, at vi skulde forblive her i nogen Tid, maatte vi jo ogsaa se at faa det lidt hyggeligt & vor Stue. Af to Brædder blev det ene omdannet til en Bænk, af det andet blev der lavet en lang Hylde, der straks blev besat med Vinflasker. Løjtn. Lunn havde faaet tilsendt en stor Kasse med Vin. Af en Lem lavede vi et Bord, og en tom Kommode-skuffe blev benyttet til Spisekammer. Vi syntes alle, at det var helt storartet, som vi havde gaaet det arrangeret, og vi inviterede de nærboende Infanteriofficerer at komme ind til os og se, hvor godt og hensigtsmæssigt vi havde indrettet det. Vi havde ogsaa Besøg af en Københavns Grosserer, som var og saa paa vor Lejlighed med et meget forundret Ansigt og med en Mine, som om han vilde sige : "Gud fri os for et saadant Kvarter"!

Saa begyndte vi paa Naturalforplejningen, jeg var jo Formand for Madlavningen, og alle vore Oppassere maatte jo selvfølgelig hjælpe til og udføre alt forefaldende Arbejde. I en nærliggende lille Slugt, som blev benyttet til Køkken-eller Kogeaffald af Infanteriet, etablerede vi vort Køkken. Fordybningen gav jo Læ for Vinden. Det var værst med Brændslet; vel-fik vi udleveret nogle Stykker Bøgebrænde, men det kneb jo med at faa det hugget itu. Vore Oppassere vidste alligevel at hjælpe sig og skaffede paa en eller anden Maade Ild og lavede et lille Baal; og for hver Dag, der gik, gik det bedre og bedre - ligeledes med Maden. Den første Dag fik vi Bøf. Jeg var ikke tilfreds med den og frygtede for, at der skulde blive en svær Kritik og Misfornøjelse med den, thi den lignede Bankekød og ikke Bøf. Men da Premierl. Crone sagde, at den var meget god, saa var Situationen reddet, ingen af de andre havde noget at udsætte, og glad blev saa jeg. Dag for Dag blev Maden bedre og mere velsmagende, og det hjalp ganske overordentlig, da vi en Dags Tid efter fik en lille bitte Kogebog af Madam Manger udleveret, den var saa lille, at den kunde være i en Vestelomme. Her var nu bestemte Regler og Tidsangivelser for de faa forskellige Retter, der passer for Sol-

dater i Felten. Efter faa Dages Forløb var vi jo ligefrem dygtige, og
6'April. Maden var god. I Dag fik Crone sendende en stor Sandkage, 2 stegte Ænder,

8'April. 4-6 Pd. Smør m. m. - vi glødede os til en god Aftensmad. Det var i Dag
Kongens Fødselsdag; den fejredes ved en mindre Parade, hvor hver af de i
Fredericia garnisonerede Afdelinger afgav en mindre Kommando. Løjtn.Lunn
mødte for 3' Batteri med en Kommando af 25 Mand samt Doktor og Byrløge.
Vi blev opstillede paa Torvets 3 Sider, den 4' var fri, den indtoges af
Raadhuset. Ventetiden var lang og kedelig for os, men vi havde dog lidt
Morskab imellem os selv, og det var over Prl..Hansen af 12' Batteri, hvis
Kommando stod ved Siden af os. Han led af en stærk Mavepine og gik frem
og tilbage og jamrede i al Stilhed og ønskede blot, at denne Parade snart
var til Ende. Paraden var befalet af Kommandanten i Anledning af Uddeling-
en af 3 Dannebrogskors, hvilket skulde foretages med al mulig militær Hon-
nør. Naa, endelig kom saa det højtidelige Tidspunkt: Der lød nogle Horn-
signaler og Trommehvirvler; de 3 Mænd, der skulde dekoreres, traadte frem
foran Raadhusets Trappe. Den ene var en middelaldrende, svær Københavns
Brandmand, der havde udmærket sig under Bombardementet ved sin Optræden
under Ildslukningen paa meget farlige Steder, de andre to var en Sergent
og en Menig - et ganske ungt Menneske - begge hørende til Sygeplejeafde-
lingen og ansatte ved et Høspital, hvori der under Bombardementet var fal-
den en Granat, der havde frembragt saa megen Skræk og Rædsel, at de fleste,
der kunde røre sig og bruge deres Ben, løb deres Vej, men Sergenten og den
Menige blev paa deres Post og passede ufortrødent deres Gerning og gjorde
deres Pligt til det yderste.

Kommandanten, General Lunding, ledsaget af flere Officerer,
traadte saa frem paa Trappen, holdt en Tale, som jeg ikke kunde høre no-
get af, hæftede selv Korsene paa Vedkommendes Bryst, tog saa en af de æl-
dre Dekorerede under Armen, 2 Adjutanter tog de 2 andre og af Sted drog
de saa under Trommehvirvler og Fanfarer til Middag hos Kommandanten. De
forskellige Kommandoer drog saa hver til sit. Da det var Festdag og in-
gen videre Tjeneste, opfordrede Prl. Crone mig om Eftmdg. til at ride ud
med ham til den befæstede Lejr for at se, hvorledes det stod til derude.
Det var smukt Vejr og en rask Tur. Vi blev modtagne med megen Velvillie
og Gæstfrihed af en Løjtn. Hansen af det borgerlige Artilleri i København,

der frivillig havde meldt sig til Krigstjeneste. Han var glad over Besøget og viste os omkring i Lejren. Til Afsked forærede han mig en mindre, runft tysk Granat, der under Bombardementet var falden i Lejren, men ikke var sprungen. Det var en ekstensiv Granat, det vil sige, at den indvendige Hulhed ikke laa i Granatens Midte, men i den ene Side. Jeg troede, jeg skulde faa trukket Brandrøret ud af den, men det lykkedes ikke, jeg maatte efterlade den i Fredericia. Paa Hjemturen, i Nærheden af Volden, hørte vi paa engang en vældig Vognrummel og muntre, højrystede Stemmer. Vi skulde just ride gennem en Palisadeport, hvor der var lidt snever Plads, og rykkede derfor til Side fra Vejen. Straks efter kom 2 af Kommandantens lette Køretøjer i skarpt Trav forbi med de 3 nye Dannebrogsmænd og 3 af Kommandantens Adjudanter. Efter Middagen, som vel har været ekstra god og uvant for Dannebrogsmændene, har Kommandanten vel ment, at de havde godt af en lille Køretur. Da de kørte gennem Porten, tog Kusken sig ikke i Agt for en temmelig stor Pæl, der stod midt i Portaabningen, og hvorpaa Portfløjene samledes, men kørte op over den med Hjulene paa Vognens ene Side. Der vankede rigtignok et Stød og et Bump, saa Passagererne røg højt til Vejrs; og heldigt var det, at ingen faldt af, alt gik godt. Den efterfølgende Vogn foretog akkurat samme Manøvre med samme gode Resultat. Alle lo og raabte, de var rigtignok glade, og Løjtn. Crone og jeg blev ogsaa helt muntre og fornøjede over at se det glade Selskab.

d. 10'
April

Om Natten den 10' Kl. 2 blev vi vækkede af vor gode Søvn af Kaptajnens Ordonnans, der dundrede paa vor Dør og traadte ind i vor Stue og meddelte, at Batteriet Kl. 5 Morgen skulde afgaa til Als, men havde forresten Brev med til Løjtn. Crone med nærmere Besked. Det viste sig saa, at det kun var Løjtn. Crone, der skulde afsted og ikke Batteriet. Crone maatte straks i Lag med at pakke sit Tøj sammen, og vi andre blev saa oppe og hjalp ham af bedste Evne dermed, og hvad han ikke kunde have med sig, lovede jeg at passe paa og senere aflevere til hans Svoger, Vinhandler Jensen i Odense. Vi var alle sørgmodig stemte over, at Crone skulde forlade Batteriet. Han havde ved sit jævne og ligefremme og altid fornøjede og elskværdige Væsen vundet alles Hjerter ved Batteriet. Klokken lidt over fire fulgte jeg ham ned til Havnen; her samledes efterhaanden den Styrke, der skulde overføres til Fyn for derpaa at afgaa til Dybbøl,

og bestod af Capt. de Conick, Premierl. Crone og vel et Par Hundrede Fæstningskonstabler. Snart var alle ombord, og Damperen satte Kursen ad Fyn til.

d. 14.
April

Aspirant Thornøe er i disse Dage bleven udnævnt til Løjtnant, men skal samtidig forlade Batteriet og overgaa til Fæstningsartilleriet. Hans Glæde over Avancementet var storartet. Det kneb med at faa Officersdistinktioner; jeg maatte overlade ham mine fra min Kappe - de røde Striber nedad Benklæderne maatte han foreløbig undvære. Vi havde et lille Afskedsgilde om Aftenen, og saa rejste Thornøe fra vor Afdeling.

Efter Crones og Thornøes Afrejse kedede vi andre os meget, vi savnede vore gode Venner. Doktoren og jeg gik nu omkring og saa paa ledige Lejligheder, som der forresten ikke mere var knapt om, da der ogsaa var sendt en Del Infanteri til Als. Vi fandt en Lejlighed, der tiltalte os, den havde tidligere været beboet af Kapt. Stockfleth; dér flyttede vi saa ind og havde det meget godt. Vi holdt nu op med selv at lave Middagsmad, hvad vi havde gjort i de sidste 3 Uger. Vi spiste nu denne sammen med vor Kaptajn, Løjtn. Hansen, Lunn og Birkholm paa Valeurs Mølle, - vi fik jævn god Mad, der kostede 2 M. Personen.

I den sidste Maaned, jeg tilbragte i Fredericia, havde jeg særdeles meget at tage Vare paa - omtrent 600 Heste at soignere. Det kom af, at hvad vi tidligere var 4 Dyrlæger om at varetage, nu var indskrænket til Grill og mig. Efter Bombardementet flyttede 3' Divisions Stab over til Fyn og tog sin Dyrlæge, Obel, med sig, og Dyrlæge Jantzen, der havde en Trænstald, fik Gigtfeber og kom paa Hospitalet. Alt hvad disse to Dyrlæger havde at varetage, blev saa lagt over paa Grill og mig, og jeg fik nok Broderparten. Foruden mit eget Batteries Heste, fik jeg efterhaanden, Kommandantskabets med Ordonnansers Heste, Ingeniørernes, 8' Brigades, Fæstningskompagniernes, Espingolernes og noget over 100 Heste i Trænstalden. Her var det særgeligt at være Dyrlæge, en Mængde af Trænkuskene, var ikke kendte med at omgaa og pleje Heste, De maatte stadig være paa Færde med at præstere Kørsel og kendte ikke til Fred og Ro eller sørge for, at Hestene fik tilbørlig Pasning og Forplejning. Hele Personalet, Heste og Vogne stod under Kommando af en ældre Husar-Vagtmester, der var en særdeles aktiv og energisk Mand, der altid var paa Færde, baade Dag og Nat, men hans

personale var ikke, som det burde være, - der var vel mange af dem, der slet ikke kendte til at køre eller til at passe Heste. Jeg var ogsaa Medlem af flere Kommissioner, blandt/^{andet} med Major v. d. Recke, Løjtn Hartnack og Dyrlæge Grill til Vurdering af 26 preussiske Husarheste, som et af vore Infanterikompanier, der en Nat havde gjort Landgang nord for Fredericia, havde hjem-ført tillige med et Kar og Tyve røde, preussiske Husarer. Vore Folk, der havde hjemført dem, skulde have Frisepenge. Vurderingen fandt Sted i Kommandantskabets Gaard og havde jo samlet en Del Officerer. Hver Hest blev mænstret og deres fulde Signalement blev optaget og deres Værdi ansat. Hestene var alle af forædlet Race, noget høj-benede, ret fint Hoved og Hals, Kroppen som oftest noget smal og kantet, Benene ret gode med temmelig fine Fiber. Foderstanden til Dels mager. Der var kun en sort Officershest, der var en smuk, kraftig og tiltalende Hest, og som blev højst vurderet; alle de øvrige var middelmaadige, og der var kun enkelte, som vi syntes passede til vort Militærbrug. De var alle flettede i Manken med røde og gule uldne Baand. To af dem var saarede, den ene havde faaet en Kugle paa tværs gennem Halsen ovenfor Hals-hvirvlerne, dog i Nærheden af disse, og midtvejs mellem Hoved og Bov; den anden havde faaet en Kugle midt i Bringen, dog ved Siden af Brystbenet, og var gaaet langs Ribene, imellem disse og Boven og først gaaet ud henneved Eysken, lidt ovenfor Knæleddet. Hesten saa helt underlig ud, idet hele Siden var stærkt opsvulmet af Luft, der under Transporten var indsuget gennem Skudkanalen. Ved jævnt Tryk med den flade Haand kunde man presse Luften ud igen. De blev begge afleverede til et Sygehestedepot paa Fyn.

De fangne røde usarer var ogsaa opstillede i Række i Gaarden; det var ganske unge, tynde og smækre Mennesker paa en 18 - 20 Aar. De saa meget modfaldne ud; de var under Opsigt af en af vore Husarunder-officerer, der spæserede frem og tilbage foran deres Front med en Mine, som om han vilde sige: "Saadan ser en dansk Husar ud".

Med Kapt. Klein var jeg til Eftersyn af den herværende Foudragebeholdning, med Kapt. Moltke, Løjtn. Golstrup og Dyrlæge Grill ved Vurderingen af alle private Folks Heste i Fredericia. Saa var jeg ogsaa i en Kommission til Eftersyn af Hestesko, som Militæretaten havde Oplag

af heri Byen; hermed blev vi dog ikke færdige. Af Bekendte traf jeg ikke faa, der nu var Aspiranter, blandt andre - Sidenius Clemmetsen, Nielsen og Ravn, alle unge Landmænd, jeg kendte fra Landbohøjskolen. Af Menige 2 Gaardejere fra Farum.

Med Helbredelsen af Oberst Schiønning's Hest gik det over Forventning godt - Saaret rensede sig snart, og friske Granulationer skød rask frem. Jeg maatte sætte en mindre Sime i, derefter et Bændel og tilsidst et fint Seglgarn. Jeg havde den Glæde at aflevere den til Obersten som fuldstændig helbredt; Obersten viste sig meget glad og taknemmelig mod mig. Avlsbrugerens Heste, der var saarede af Granatstumper i Krydset, døde begge efter nogle Dages Forløb; der kom en voldsom Betændelse, der endte med Brand og Pyæmi. Ved Batteriet mistede vi kun én Hest under vort Ophold i Fredericia, og det skete ved en Udrykning, hvor der pludselig blev kommanderet "Holdt", at Hestene kom i for nær Berøring med hinanden, en af dem slog ud og slog Forpiben aldeles over paa en anden, -denne blev strax solgt til Slagtning. Fra Crone fik jeg en kort Meddelelse, skreven med Blyant i Krudtkammeret i Skanse Nr. 4, hvis Kommandant han var; foruden en privat Meddelelse til mig skildrede han, hvor uhyggeligt Opholdet var i Skansen. Saa kom den officielle Meddelelse, at Dybbøl var tagen, og Løjtnant Crone falden tillige med en talrig Mængde Officerer og Soldater, -man anslog det til 5000 døde og fangne. Vi blev alle dybt bedrøvede og sorgfulde over denne ulykkelige Affære, og vi tænkte, at nu skulde vi komme til at lide samme Skæbne som Kammeraterne ved Dybbøl. -Jeg kunde ikke rigtig tro paa, at Løjtn. Crone var falden, -jeg havde et indre Haab om, at han endnu levede, og et Par Dage efter kom der ogsaa Efterretning 26'Aprl.om, at han var saaret og fangen. Idag rømmede vi Fredericia, hvad der forefandtes af Metalkanoner og riflet Skyts, blev først indskibet, derefter kom vort Batteri; vi blev indskibede i Transportbaade, og det foregik baade nemt og hurtigt, toges derefter paa Slæb af Dampskibe og førtes over til en Bugt paa den anden Side af Strib, som hed Baaring Vig, hvor vi udskibedes. Vi havde frisk Kuling med temmelig høj Sø, saa baade Dampskibe og Transportbaade rullede en Del, saa Overfarten var just ikke behagelig, men det varede jo ikke længe, før vi naaede Udskibningsstedet. Vi blev indkvarterede i den nærliggende Landsby, der hed Roerslev, jeg pas

en større Bondegaard hos en flink og gæstfri Mand. — Hvor det var velgørende og forfriskende at komme ud paa Landet og se paa de nysaaede og smukt behandlede Marker, hvor Sæden allerede var kommen op af Jorden, hvor Luften var mild og behagelig, hvor Fuglene sang, og Solen skinnede. Hvor der var Fred og Ro i Modsætning til Militærlivet i Fredericia med dens uafsladelige Uro og Allarmeringer!

3¹ April Efter at have ligget et Par Dage i Roerslev blev Batteriet flyttet til Uby og Føns, 2 Byer $1\frac{1}{2}$ Mil syd for Middelfart. Vor Doktor og jeg blev indkvarterede hos en velhavende Vandmøller; vi fik et dejligt stort Værelse med 2 gode Senge og den venligste og mest gæstfri Modtagelse. Vi var ogsaa meget glade begge to og troede, at vi skulde have det rigtig godt og roligt. Vi red rundt i den skønne Omegn og saa os om, og vi var ogsaa en Dag inde og saa Middelfart. Men Glæden fik hurtig Ende, den 2¹ Maj kom der Ordre til Batteriet, at vi nu skulde støde til 4¹ Division, Hegermann-Lindencrone, der laa oppe i det nordlige Jylland. Det kom saa hovedkuls og uventet, at vi nu skulde ud at rejse igen, ligesom vi troede, at vi rigtig skulde hvile os og have det lidt godt.

Vi rejste samme Dag Kl. 3 Eftmdg. og naaede Byen Ubberød Kl. 12 om Natten. Jeg blev indkvarteret hos en Gaardmand og kom til at ligge i hans Storstue i en Seng, som jeg vist aldrig vil glemme. Jeg har ikke tidligere troet, at der existerede saadanne Lagener, som der fandtes her, de var vævede af meget svært Blaagarn, hvor de fleste Skæver endnu sad paa Traadene. De var saa stive og haarde, at der ikke vankede megen Søvn den Nat. Ved Afmarchen næste Morgen bad jeg Kaptajnen, om jeg ikke maatte ride hen og besøge en Forp. Bülow paa en Herregaard, der hed Hellerup, hos hvem jeg tidligere i 2 Aar havde lært Landvæsenet. Jeg fik fri til næste Dag Kl. 9, da skulde jeg møde Batteriet i Nyborg.

Glad blev jeg og fik mig en rask Ridetur til Bülows, hvor jeg blev modtagen med den største Glæde, Venlighed og Gæstfrihed og tilbragte en fornøjelig Dag hos den vakre Familie.

Paa Hellerup var et Sygehestedepot under en Kolega Nielsen, alm. kaldet Frederiksborg Nielsen; han var ogsaa meget venlig og ved Afrejsen fik jeg forskellige Medikamenter af ham, som jeg trængte til - han var saa godt forsynet med alt og havde det i alle Maader godt, -men til

Gengæld saa jeg mig anderledes om og erfarede, hvad det var at/være med i den aktive Krig.

Næste Morgen-efter en god Frokost- forlod jeg Bålows og red til Nyborg. Her var endnu ikke ankommet noget Batteri, red saa til Ullerlev, hvor jeg vidste, det havde ligget sidste Nat - traf det her - og efter et Par Timers Ophold marcherede vi til Nyborg og gjorde Holdt paa Havnepladsen. Indskibningen varede længe, da Materiellet skulde skilles ad og pakkes ned i Lasten. Kl. 2 om Natten var vi klar til Afgang; jeg kom ombord i en stor, norsk Damper "Nordstjernen"; det var et udmærket Skib; Vejret var godt og stille, og Søen rolig - saa ingen blev søsyg. Næste Eftermiddag Kl. 4 $\frac{1}{2}$ stod vi ind i Frederikshavns Havn. Paa Havnepladsen var der samlet en Mængde Mennesker, der viste os megen Venlighed. Udskibningen begyndte straks og foregik hurtigt. Da den var færdig, blev vi indkvarterede. Doktoren og jeg fik et storartet Kvarter hos en af Byens mest ansete Mænd, Kommerceraad Koll, hvor der om Aftenen var stort Selskab. Næste Morgen marcherede vi til Sæby. Vejen gik langs med Strandbredden, - jeg spadserede et godt Stykke paa denne. De mange Former, som Stenene havde - Flintestene - og de mange Konkylies, der fandtes, interesserede mig meget; jeg havde ikke tidligere set en saadan Strandbred.

Da vi nærmede os Sæby, kom en Mængde af dens Beboere os i Møde og udtalte deres store Glæde over vor Ankomst - de havde aldrig tidligere set Militær, -som ikke havde været dersteds siden Krigen med England for over 50 Aar siden, -de viste ikke alt det gode, de vilde gøre os. Løjtnant Lunn og jeg blev indkvarterede hos Byfoged, Justitsraad Gad, hvor vi modtoges med den største Venlighed og Gæstfrihed. Efter Middagen var vi omkring og saa Byens Mærkværdigheder, -den havde en forholdsvis stor og udstrakt Havn, men den manglede Vanddybde, den sandede til, -til stor Bekymring for Indbyggerne. Om Aftenen havde Borgerne arrangeret Bal og Punchegilde for Soldaterne.

Den næste Morgen da vi drog afsted, fulgte Beboerne os et Stykke paa Vej og udtalte deres bedste Ønsker for os - om fremtidig Lykke og Held. Straks syd for Sæby førte Vejen os gennem udstrakte Hedestrækninger med vid Udsigt over et bølgeformigt med enkelte høje Bakker forsynet Landskab, hvor der næsten ikke saas hverken Hus eller Gaard. Vi bede-

de vel et Par Timer undervejs ved Flanenskjold Kro og holdt her en gemytlig Frokost med Tilbehør af varm Punch. Efter at vi havde fulgt Landevejen til Nørre-Sundby et lille Stykke endnu og set et prægtigt "Fata Morgana" over den lille Vildmose - det forestillede en Sø med blank Flade, hvori der fandtes en Del mindre træbevoksede Øer - drejede vi af tilhøjre, kom gennem Heden syd for Vildmosen, for at naa til vort Bestemmelsessted, som var en Herregaard ved Navn "Frederikshvile". Dette var et nyt Navn, denne ellers gamle Gaard havde faaet for nogle Aar siden, ved at Kong Frederik d. 7' havde gæstet den og opholdt sig der en Nat. Kaptajnen og jeg og en stor Del af Batteriet blev indkvarterede her paa Gaarden, hvor vi holdt Rast den næste Dag. Vi blev modtagne med Venlighed og Gæstfrihed af Ejeren og hans Frue; det var ældre og velhavende Folk. Fruen fortalte mig, at de havde en Søn med i Krigen; han stod ved Infanteriet og var en udmærket Riffelskytte, der i den Anledning af sin Chef havde faaet Til-ladelse til at medføre sin egen belgiske Riffel med tilhørende Ammunition. Ejerenes Navn var Konsul Rygaard, Næste Morgen drog vi gennem Hedestrækninger og magre Egne til en By, der hed Biersted. Jeg fik her et daarligt Kvarter; af Mangel paa Sengesteder maatte jeg ligge paa Gulvet. Den næste Morgen Afmarch til en Herregaard, der hed "Langeslund" -Ejeren Hr. Plesner. Det var en stor, dejlig Gaard med god Plads og gode Værelser, og Ejeren var velhavende og gæstfri. Paa Vejen hertil traf vi sammen med Garden, der holdt Hvil og Frokost paa Landevejen. Saa besluttede vor Kap-tajn ogsaa at holde Hvil sammesteds; da hans Madkurv var i en udmærket Forfatning, blev Løjtn. Lunn, Doktoren og jeg tillige med et Par unge Garderofficerer inviterede til hans Frokost, som afholdtes paa Kanten af Landevejsgrøften, det gik meget fornøjeligt til. Paa Marchen havde vi det Tilfælde, at en Hest slog ud efter en anden Hest og traf den indvendig paa Underlaaret, saa Benet blev slemt beskadiget, og Hesten kunde næsten ikke støtte paa det. Vi kunde altsaa ikke modtage denne Hest paa vor March; den blev ført hen til den nærmeste Gaard, og en Trænkonstabel, der hørte hjemme i denne Egn, blev beordret til at blive hos den og passe den, han blev storartet glad over denne Udkommando. Paa Marchen passerede Batteriet forbi Kronprins Frederik, der ganske alene spadserede paa Landevejen; han var henne og talte lidt med Trænkonstablen, der kom trækkende med den

halte Hest et Stykke bagefter Batteriet.

Vi holdt igen Rast en Dag paa Langeslund. Den næste Morgen marcherede vi ad Agersund til, kom om Eftermiddagen ind paa en Mark, hvor vi kamperede og senere gik i Bivouak, forventende nærmere Ordre. Vi formentede, at vi skulde overføres over Agersund og tillige med en Brigade Infanteri gaa Syd og Vest paa og forsøge at afskære det preussiske Detachment, der laa i Aalborg. Vi fik en Del Halm udleveret og indrettede os for Natten. Ved Midnatstid fik vi Meddelelse om, at der var indtraadt Vaarbenhvile og alle Fjendtligheder foreløbig standsede. Der kom nu en vis Ro og Fred over os, -vi skulde altsaa foreløbig ikke videre. Vi puttede os godt ned i Halmen og sov godt paa den aabne Mark.

10' Maj. Den næste Fmdg. blev hele Batteriet indkvarteret paa en nær-liggende stor Herregaard, der hed Aagaard, Ejeren Hr. Roulund. Da vi indfandt os, var den helt belagt med Dragoner, som nu maatte rykke ud for at give Plads for os andre. Adskillige, vist 5-6 Officerer, blev og spiste til Middag sammen med os, men efter denne forlod de os. Batteriet var nu foreløbig samlet paa Aagaard, men efter et Par Dages Forløb blev vi fordelt i Omegnen, -Løjtn. Lunn og jeg forblev paa Herregaarden. Nu fik vi det godt og havde megen Frihed, som vi benyttede til at se os om i Omegnen. Aagaard var en meget gammel Herregaard, bygget af Egebindingsværk, havde en stor, smuk Have med mange gamle Træer. Tæt ved Gaarden var en stor Mose med store Vandhuller, igennem denne løb en jævn stor Aa. Her var mange Gedder og ogsaa en Del Vildænder med deres Ællinger; det var meget interessant for en Jægersmand - som jeg - at se alt dette Vildt tumle sig saa fredeligt omkring. Soldaterne havde opdaget de mange Gedder, der i Solskinnet stød i Vandskorpen, og begyndte jo at fange væk paa dem, men det opdagedes snart af Hr. Roulund, og Resultatet blev, at Kaptajnen forbød Soldaterne at fange Gedder. Efter at have været en Uges Tid paa Aagaard fik jeg nok at varetage, -en Mængde Heste fik Lungesygge, og en Mængde fik Ringorm; en Del Soldater fik Fnat. Det var forbavsende at se, hvor hurtig Ringormen bredte sig imellem Hestene, og hvor hurtig den voksede i Omfang. Stedet var i Alm. i Flankerne, henad Lyskeegnen, som oftest paa begge Sider. Det lignede i Frastand, som Hesten var truffen af et Haglskud med store Hagl; det gik dog forholdsvist hurtig med at faa dem helbre-

det. Af Lungesygge blev henved en Snes Stykker angrebne. Sygdommen var ikke ondartet, og der døde kun én Hest. Da Hestene havde overstaaet det kritiske Tidspunkt og var i Rekonvalescens, fik jeg dem paa Græs om Dagen i et nærliggende Vænge, der laa i Læ af Haven. Det var en hel Fornøjelse daglig at tilbringe et Par Timers Tid hos dem og se, hvorledes Livlighed og Appetit daglig tog til hos dem. En Hest havde i nogen Tid vist mindre god Appetit, havde jævnlig Kolikanfald, afmagredes ret meget, og en Dag døde den saa under store Smerter. Ved Obduktionen fandtes Maventom og stærkt besat med Bremselarver, og Tyndtarmen, hvor denne gaar ud fra Maventom, var saa at sige aldeles fyldt med Bremselarver, saa der ingen Foder kunde passere igennem den. Hesten havde flere Gange faaet stærke Afføringsmidler, men disse har ikke formaaet at dræbe Larverne.

Et Par Dage efter vor Ankomst til Aagaard, fik Batteriet en Premierl., Ramm, istedetfor den afgaaede Premierl. Crone.

Vi foretog ikke saa faa Køreture omkring i Omegnen. Doktorens og min Hest gik godt sammen for Vogn, Hr. Roulund var meget villig til at laane os en lille Jagtvogn og Seletøj, og vor Kaptajn havde ikke noget imod, at vi kørte med vore Heste. Vi havde en Mil til Vesterhavet og ligeledes 1 Mil til Agersund Færgested. Turen gik hyppigst til Vesterhavet, der var ingen regulær Vej dertil, kun et enkelt Vognspor, der snoede sig imellem Lyngbakker og Klitter til et lille Fiskerhus, der laa ved Stranden, hvor den høje Klint, der bærer Navnet "Svineklov" hæver sig i Vejret. Denne øde og vilde Natur var noget nyt og fremmed for os, men den var tiltalende og interessant, og vi havde stedse Lyst til at komme derud, og det havde ogsaa andre, navnlig Hr. Roulunds raske og flinke Børn. Vi spadserede stadig langs med Stranden for at lede efter Rav; men vi fandt aldrig noget - der var kun Sand, fint hvidt Sand og ikke andet, men der var fast og godt at gaa. Det var der ikke et andet Sted, jeg besøgte, som hed Slettestrand; her var Landet lavt, og Sandet blødt og eftergivende, saa det var nok egentlig farligt at færdes dér, da man kunde synke helt ned i det og ikke kunde komme op igen ved egen Hjælp.

En Dag da Løjtn. Lunn og jeg var ved Svineklov, var Luften stille og Havet blankt som et Spejl, og da der ingen var tilstede ved Fiskerhuset, tog vi en lille Fram, bar den ned til Stranden og tog os en lille Rotur

ud paa Vesterhavet, -for dog at kunne fortælle, at vi havde været ude at ro paa dette. Uagtet der hverken var Sø eller Vind, løb der dog en rivende nordlig Strøm langs Kysten. Vi var ogsaa nogle Gange i Løgstør for at se, hvorledes der saa ud. Det var en smuk lille By, og ved den var der bekendte Frederik d. 7des Kanal. Paa Gæstgivergaarden fik man altid rigtig god Mad. Paa Aagaards Marker fandtes en Mængde Grævhøje, - da jeg havde stor Lyst og Interesse af at grave en saadan ud og undersøge, hvad den kunde indeholde, spurgte jeg Hr. Roulund om Tilladelse dertil, hvad han med Fornøjelse gav. Han fortalte mig, at der i Almindelighed fandtes et større og et mindre Gravkammer, der næsten altid var fyldt med løs Jord som i Tidens Løb var falden ned i Kammeret imellem Aabningerne i Dækstene, eller arbejdet derved af forskellige Dyr, at der til Kammeret fandtes en Indgang af Form som en større Stenkiste, der fører Vej over en Grøft, og at denne i Reglen fandtes i den østlige eller sydlige Side. Da Løjtn. Lunn fik at vide, at jeg skulde i Lag med Højen, vilde han ogsaa være med, og Soldater kom ogsaa i Mængde og tilbød at hjælpe til. Vi begyndte at undersøge i den østlige Side og fandt snart Indgangen fyldt som ovenfor nævnt med løs Jord. Man maatte ligge paa Knæ for at fjerne Jorden, men det gik hurtigt for sig, thi der var villige Hænder og nok af Arbejdere, og i Løbet af 2 smaa Arbejdsdage havde vi tømt Højen. Den indeholdt et Gravkammer, 10 Alen langt, 4 Alen bredt og 3 Alen højt, dækket af 3 store Overliggere; Gulvet var tildels dækket med hvit færdte Flinteskærver. Vi fandt 6 Stk. Flintespyd, hvoraf et var 14 Tommer langt, de andre kortere, 2 Pilespidser, flere raat tilhugne Spyd, nogle Ravperler og et større halvmaaneformigt Stykke Rav, som har været et Hals-eller Brystsmykke, samt 2 hele Urner fyldt med Jord. Hr. Roulund havde sagt mig, at hvis der fandtes Urner, skulde vi ikke straks forsøge at tømme Jorden af dem, da de saa vilde gaa itu; de skulde først staa i Luften og hærdes i et Par Dage, saa kunde man først tømme dem. Lunn og jeg bar dem i vore Hænder hjem - med den største Forsigtighed - og satte dem i Vinduet i vort Værelse. Vi var meget glade over, at det var gaaet saa godt, og vi havde faaet dem hele hjem. Vi gjorde derefter Toilette og gik ned for at spise til Aften; vi var baade trætte og sultne efter dette Stykke Arbejde.

Da vi saa efter endt Maaaltid kom ned paa vort Værelse, -sik-

ken et Syn, der mødte os i - Stupigen havde været dér og lukket Vinduerne op og vilde flytte Urnerne, og Resultatet var saa blevet, at de var faldne aldeles fra hinanden, De indeholdt ikke noget anden end Jord. Urnerne var nu for stedse ødelagte; jeg samlede Stumperne sammen og gemte dem i en Cigarkasse.

Doktoren og jeg søgte nu om Permission i 8 Dage, hvilket ogsaa blev os tilstaaet. Mine Lungesyge-Heste var nu alle i god Bedring, og intet nyt Tilfælde var indtraadt. I den nærmeste lille By Fjerritslev boede en Kollega Hansen, som velvillig lovede at behandle de mulige Sygdomstilfælde, som kunde indtræffe under min Fraværelse. Hans Praksis bestod væsentlig i at kastre Hingsteplage og behandle skabede Faar. De fleste Faar heroppe var skabede, og de kunde ikke blive af med denne slemme Sygdom, -men det var vistnok tildels Ejernes egen Skyld, thi de var ikke paapassende nok med at holde deres respektive Flokke adskilte fra hinanden. Under den Græsning, de benyttede i Hede- og Klitstrækninger, kom Flokkene jævnlig sammen, og derved forplantede og vedligeholdte Sygdommen sig imellem dem. Vi fik Permission fra den 28' Maj til den 6' Juni. Der gik omtrent daglig Regeringsdamper fra Nørre-Sundby til København, med Officerer og Soldater, der havde Permission; saa vi fik altsaa fri Rejse baade frem og tilbage og samme Rejseselskab begge Veje.

Hr. Roulund laante os Vogn og Seletøj, vi brugte vore egne Heste, og vore Oppassere kørte for os; de vilde jo gerne ud og se dem lidt om.

Det hed sig, at Damperen skulde gaa henad Aften, og der var vel 7 Mil at køre. Vi var meget tidlig paa Færde næste Morgen for at nå tidlig paa Eftmd. til Nørresundby, og vi bedede kun en Gang undervejs. Vi kørte ned til Havnen og holdt i en dér beliggende stor Gæstgivergaard. Nørre-Sundby var helt overfyldt med Soldater og Officerer. Vi fik Besked om, at der ikke vilde afgaa nogen Damper i Dag, men vistnok i Morgen. Vi maatte altsaa foreløbig slaa os til Ro. Tiden gik hurtigt; vor Doktor traf jo altid Koleger, hvor vi færdedes, og dem blev jeg saa ogsaa bekendt med. Mad kunde vi da faa, men da vi forhørte os om Nattelogi - nej! det var ganske umuligt at opdrive i hele Byen. Vore Oppassere fik Lov af Staldpersonalet at ligge hos dem, og Doktoren og jeg oppe paa Stald

loftet, hvor der var rigeligt med Halm, og Luften var varm, saa det gik ret godt; men vi blev tidlig vækkede af en Hane og nogle Høns, der død paa en Hanebjælke, lige over Hovedet paa os, og hilsende Morgengryet med livlig Galen. Vi kunde ikke faa Ro til at sove mere og stod snart op. Der var jo noget at børste og pudse paa, før vi blev rene igen. Vi drev nu omkring ved Havnen og talte med forskellige Officerer, som ogsaa ventede paa Besked, og endelig kom der saa Meddelelse, at vi kunde gaa ombord i det ventende Dampskib, der laa med Dampen oppe. Ekspeditionen lededes af Major Magius af Infanteriet, der var yderst elskværdig og forekommende imod enhver. Vejret var noget koldt og blæsende om Natten, som vi tilbragte siddende i Kahytten. Næste Morgen saa vi Kullen og kom snart efter ind i Sundet. Hvor var det dog smukt at sejle her, og hvor var vi dog glade over at komme hjem igen efter de mange Oplevelser, vi havde haft!

Vi lagde til ved St. Annæ Plads - før vi forlod Skibet fik vi Ordre til at møde igen den bestemte Dag og til bestemt Klokkeslet, og dermed gik vi saa i Land - og var nu hjemme. Hvor var det dog fornøjeligt og oplivende igen at spadserere paa Københavns Gader, allevegne modtagen af Familie og Venner med den største Imødekommenhed og Glæde, og man var jo hver Dag paa Besøg eller ude at møde sig, saa Tiden svandt hen, uden at man vidste, hvor den var bleven af.

Til den forudbestemte Tid og Sted mødtes saa vi Ferierejsende igen ude paa Toldboden, sagde det sidste Farvel til Familie og Venner, gik saa ombord og forlod København: Vejret var smukt og stille paa hele Rejsen, saavel i Sundet som paa Kattegatet. Jeg tilbragte hele Natten paa Dækket, dels spadserende, dels sovende paa en Bænk. Lidt opad Formiddagen kom vi til Nørre-Sundby. Nu drejede det sig jo om at komme hjem igen til Agersund, thi nu var der intet Køretøj til at hente os. Men vi var heldige - vi fik at vide ved Havnen, at en Jagt laa klar til at bugseres af en lille Damper til Løgstør, og der fik vi saa Tilladelse til at komme med. Vi fik saa en behagelig og rar Sejlstur op ad hele Limfjorden til Løgstør, hvor vi saa kom i Land. Vorførste Tur gik saa op til Gæstgivergaarden for at faa noget at leve af, hvad vi trængte haardt til; ombord i Jagten stod den kun paa Kaffe - og atter Kaffe. Efter et godt Mæltid spadserede vi saa af Sted, først til Færgestedet Agersund, blev satte

over ved Færgestødet, og derefter videre til mit gamle Kvarter paa Aagaard Dagen efter hentede vi vort Rejsetøj i Løgstør.

Tiden gik nu som før Københavns Rejsen, dog havde vi en Dag en stor Afveksling, og det var en Parade og en Inspektion af Batteriet af den for Tiden Højstkommanderende ved 4' Division, Oberstløjtnant Færík og et Par andre Officerer. Doktoren og jeg var ogsaa med, og det var baade interessant og fornøjeligt at se et saadant komplet Feltbatteri evolvere paa alle tænkelige Maader og i alle Gangarter. Doktoren og jeg var mange Gange i den største Forlegenhed med at komme klar af Batteriet. Det hele foregik paa en stor, afbenyttet Græsmark - foruden os blev ogsaa en Afdeling Ingeniørtropper med et Brotrain inspiceret og præsenteret. Bl. andet slog de en Bro over en tør Slugt, hvorover en Del Artillerister maatte marchere. Da alt var gaaet meget godt og til alles Tilfredshed, var vor Kaptajn glad og fornøjet og gjorde et Gilde i Fjerritsbo Kro for de fremmede Officerer, vore egne Officerer og Doktor og Dyrlæge. Stabsdyrlægen kom ogsaa og inspicerede, og vi havde i den Anledning en stor Hesteparade Der var ikke noget at bemærke, Hestene var nu alle i god Kondition; saavel Lungesvge-Hestene, som de af Ringorm angrebne, var alle igen raske. Stabsdyrlægen var meget venlig og forekommende. Han havde hørt om min Udgravning af Gravhøjen, og jeg maatte forære ham et af de smukkeste Flintestens Spyd, jeg endnu havde. Vi havde ogsaa en Præsentation af vore Heste for en Kommission af Dragonofficerer, der havde den Opgave at udsøge Heste, der egnede sig til Ridebrug for dem. Vi saa ikke med glade Øjne paa disse Herrer, -vi holdt saa meget af vore Heste, at vi ikke med vor gode Villie vilde af med nogen af dem. De præsenteredes derfor saa daarligt som vel muligt, og vi fik Lov til at beholde dem alle. Der var nu Tale om, at vi skulde forlade den gamle interessante Herregaard, den var jo bygget af svært Egetræsbindingsværk, og jeg gik engang med Hr. Roulund igennem Langloen i den store Lade; paa hver opstaaende Stolpe fandtes omtrent i Mands Højde en Fordybning, der paafaldende lignede den Fordybning, der findes i et gammelt og meget benyttet Hakkebrædt. Hr. Roulund spurgte mig, hvorledes jeg troede, at disse Fordybninger var fremkomne, ja det vidste jeg ikke. De stammede fra Svenskekrigen, fra Rytterne, som med deres Sabler huggede Toppen af Negene for dermed at fordre deres He-

ste.

1.25¹ Juni blev Batteriet flyttet nærmere ned ved Færgestedet Agersund, og 3' Dragonregiment indtog vor Plads paa Åagaard. Vi havde nu daglig 4 Kanoner paa Fost ved Færgestedet og i dettes Nærhed; vi andre laa noget længere oppe i Landet, -jeg i en By, der hed Øslev, hos en Gaardejer Goddick Nielsen. Det var rare og elskværdige Folk, men Bondekosten ovenpaa Herremandskosten passede ikke rigtig godt i de første Dage. Da jeg havde forudset dette, havde jeg forsynet mig med $\frac{1}{2}$ Snes gode Hummere, som jeg havde købt af en Fisker for 1 Mark Stykket, og til den Pris maatte jeg endda udsøge dem af hans Oplag. Vor Beslagsmed kogte dem til mig i en Jærnsband ved at komme glødende Jærn i Vandet, til dette kom til at koge. Det gik nu løs med at spise Hummer til alle Maaltider - men det var jo igen for meget af det Gode, saa jeg blev ked deraf. Den største Hummer, jeg fik, havde kun en Klo, den var saa stor at den alene udgjorde et Maaltid for mig.

Mit Værelse var meget lille og havde hvide, kalkede Vægge, Loftet var lavt og havde en Bjælke i Midten, som jeg jævnlig kom i Berøring med paa en for mig ublid Maade. En Søndag Morgen havde Goddick Nielsen meget travl med at lave sit bedste Køretøj i Stand; han tillige med Familie skulde til Barsedaab omtrent $\frac{1}{2}$ Mil herfra. Køretøjet var i al Tarvelighed, stiv Vogn med Agebrædder belagte med Hynder og Dækkener; Hestene var to mindre toaars Plage. Jeg var i Lag med ham, at han ikke skulde køre den lange Vej med de unge Plage, jeg syntes, det var for svært for dem; men det mente Goddick ikke - han mente, at de havde godt af den Tur, han skulde ikke overile dem, det skulde nok gaa sindigt. Alt gik ogsaa godt.

Saa kom det Sorgens Budskab, at Als var tagen, og samtidig Ordren til os at stille næste Morgen d. 1° Juli Kl. 5 for at marchere til Sæby, en Tur paa 13 danske Mil. Vi var meget bedrøvede over, at Als var tagen, vi troede, at den var uindtagelig, og at "Rolf Krake" nok skulde forhindre en Overgang i Baade.

Om Aftenen pakkede jeg alle mine Sager sammen, gjorde alt klart til Afrejsen næste Morgen og gik tidlig til Sengs. Kl. 4 næste Morgen var vi alle paa Gaarden paa Benene. Goddick kom selv ind til mig, medens jeg klædte mig paa, og begyndte at dække Bord og sagde, at jeg rigtignok skulde have et godt Maaltid, saa jeg havde noget at staa imod med

og det skulde Soldaterne, der laa hos ham, ogsaa have. Da jeg var færdig med min Paaklædning, var Bordet ogsaa færdigt. Fedt, stegt Flæsk svømmende i rigeligt smeltet Fedt, og et stort Fad Kartoffler. Jeg var glad over Folkenes gode Mening, -men jeg tænkte jo ved mig selv, at det var lidt usædvanlig Morgenmad, men havde jo Bevistheden om forestaaende Anstrengelser og tog derfor udmærket godt for mig af Retterne. Jeg tog derefter en hjertelig Afsked med hele Familien, som i den Tid, vi havde været hos dem, havde vist os den største Forekommenhed og Gæstfrihed.

1' Juli Kl. 5 Morgen var Batteriet samlet og klart til Afmarch, Kap-tajnen var ikke tilstede, Premierl. Ramm førte Batteriet. Kommanderser-gent Jensen og jeg sluttede Kolonnen. Vejret var smukt og klart, det blæste kun svagt, Solen skinnede, og Fuglene sang, og vi var alle i godt Humør. Vi havde vel marcheret en god Fjerdingsvej, saa kom en ældre Kon-stabel hen til Jensen og mig og klagede over, at han var syg og daarligt kunde gaa - om der ikke var en Reservehest, han kunde faa Lov at ride paa. Der var kun én ledig, og den havde 2 Sæt Seletøj at bære paa - saa det var ikke saa heldigt Sæde for et sygt Menneske, desuden var den baa-de kilden og onskabsfuld. Han blev ved at plage os, og saa fik han da Lov at sidde op. Han blev hjulpen op af et Par Kammerater. Saa snart han var vel oppe, slog Hesten i Vejret med Bagbenene, og Konstabeln kom paa Hovedet ned af den. Vi andre lo/af ham, men han var ikke forknytt "paa'en igen", sagde han, og op igen, men kun for straks at komme ned igen. Nu vilde vi ikke have ham op mere, men han var ibærdig, han skulde nok faa Bugt med den, og han kom op igen, men blev ogsaa denne Gang kastet af, og saa uheldigt, at det ene Ben blev indviklet i Skaglerne, og inden han kom fri af dem, sprang Hesten pludselig med et højt Spring over Landevejsgrøften, og ind paa Marken, slæbende Konstabeln efter sig. Det saa forfærdeligt ud - Hesten i fuld Karrière ind over Marken. Vi var ligesom lamslaaede over dette Syn og vidste ikke i Øjeblikket, hvad vi skulde gøre, - endelig vendte Hesten om og kom tilbage til os, sprang igen med et højt Spring over Landevejsgrøften, over Landevejban og igen over den anden Grøft og ind paa Marken paa den anden Side af os. Under Hestens voldsomme Bevægelse havde Seletøjet drejet sig noget ned-

ad under Hestens Bug og generede den, saa Farten var noget formindsket. "Saa", sagde jeg til Jensen, "nu maa vi efter den", og dermed sporede jeg min Hest, satte over Landevejsgrøften og efter den i fuld Karrière; og samtidig kom et Par unge Underofficerer til Hjælp, og saa fangede vi Hesten. Vi troede alle, at Konstabelen var aldeles lemlæstet og ødelagt for Livstid -men, Gud ske Lov, han havde stolt gennemgaaet denne Ekstratur; kun Læberne var blodige og saarede, ellers var der ikke det mindste beskadiget af selve Legemet; derimod saa hans Tøj slemt ud. Under Affæren havde Batteriet gjort Holdt. Da vi kom med ham - han kunde selv gaa - kom Premierl. Ramm hen til ham og gav ham en god Overhaling, mest fordi han ikke havde spurgt Trml. om Tilladelse til at ride. Han maatte nu igen marchere til Fods, men fik dog snart efter Tilladelse til at sidde op ved en af Kanonerne, og siden sørgede vi alle godt for ham baade med Mad og Drikke, særlig med gode danske Snapse, det viste sig som god Medicin for ham, Hans civile Stilling var Omnibuskusk.

Snart efter var jeg Vidne til en anden Begivenhed, den var ikke saa rædselsfuld, men alligevel uhyggelig; vi havde vel marcheret en Mils Vej, Kommandersergent Jensen og jeg ridende allerbagerst, saa sluttede Kaptajnen sig til Batteriet og kom hen til Jensen og spurgte, om han nu ogsaa havde husket at faa alting med, "Jo", sagde Jensen, "alt er i Orden!" Kaptajnen spurgte saa igen om en hel Mængde forskellige Sager; til hvert Spørgsmaal svarede Jensen ja!. Kaptajnens sidste Spørgsmaal var, om han havde husket de 2 Kasser med Reservesletøj. Nej! dem havde han glemt. Kaptajnen blev vred og tiltalte Jensen meget haardt. Jensen tav aldeles i lang Tid, men endelig brast hans Taalmodighed, og han svarede skarpt igen. Da Situationen nu var bleven højst uhyggelig for mig, fik min Hest lidt af Sporen, og jeg fjernede mig. Sagen endte alligevel godt. Jensen maatte ride tilbage til Sognefogden og dér rekvirere 2 Vogne, som maatte afhente og bringe Kasserne til Batteriet. Vi bedede i længere Tid ved Herregaarden "Langeslund", hvor vi blev modtagne med stor Gæstfrihed af Hr. Pleasner, der fortalte os, at han under Vaabenstilstanden havde aflagt et Besøg i Aalborg for at se, hvorledes Preusserne saa ud. Han havde ikke følt sig vel til Mode blandt dem. Officererne havde betragtet ham med inkvisitoriske Blikke og forfulgte ham med Mistænksomhed, - han følte

sig forvissat om, at de ansaa ham for en dansk Officer, der var kommen for at spionere. Hans hele Udseende, høj og kraftig, med kønt, stærkt solbrændt Ansigt, med kraftigt Fuldskeæg, mindede ogsaa i høj Grad om en smuk, elegant Officer. Han fandt det derfor klogest snart igen at forsvinde fra Aalborg. Under vort Ophold paa Aagaard havde jeg to Gange været henne og set til og behandlet den Hest, der var bleven slaaet saa slemt paa Underlaaret, efter 6 Ugers Forløb var den fuldstændig helbredet igen, -jeg gjorde hver Gang et Ophold hos Hr. Plesner. En af Batteriets Hopper havde folet. Den Mand, hos hvem Hesten var i Kvarter, havde formaaet vor Kaptajn til at lade ham foreløbig beholde Hoppe og Føl, imod at han beholdt dette som sin Ejendom og svarede til Hoppen eller dens Værdi. Det viste sig bagefter, at denne Overenskomst var meget uheldig og forvoldte Kaptajnen mange Bryderiet. Henad Aften, efter en March paa 6 Mil, naaede vi Biersted, hvor vi laa om Natten, -jeg hos en Landmaaler Lund. Næste Morgen d. 2 Juli meget tidligt drog vi afsted igen; der forestod en March paa 7 Mil, vi skulde naa Søby inden Aften. Efter at vi var komne lidt ud ad Vejen, der kun var kendelig som et Spor af Vognhjul, der strakte sig igennem Heden, som var dominerende, hvorhen Øjet saa vendte sig, kom Kaptajnen hen til mig og spurgte mig, om jeg kunde ride i Forvejen til Hjallerup Kro, hvor vi skulde holde Hvil, og der sørge for at der kunde være en god Frokost til Officerspersonalet ved Batteriet - paa Kaptajnens Regning. Jeg blev meget glad for dette Tillidsbrev, fik nogen Besked om Vejens Retning, thi det var ikke den samme Vej, vi fulgte, da vi kom herop, og afsted gik det saa henover Heden. Vejret var straalende og min Hest flink og munter, og det gik rask henad den store Kro til, som laa saa ensomt kun omgivet af lutter Hede. Da jeg ankom, var alt endnu fredeligt og roligt, ingen Tropper var endnu ankomne. Jeg fik min Hest paa Stald, opsøgte Værten og spurgte han, om jeg om et Par Timer kunde faa en god Frokost til 5 Personer. Jot det kunde jeg godt - jeg kunde faa en nystegt Lammefjerding som Hovedret og saa nogen Dessert. Efter at han bestemt havde lovet mig, at jeg ubetinget kunde stole paa ham, fortalte jeg ham, at det ikke vilde være længe før Kroen vilde være helt overfyldt med Soldater. Jeg spadserede saa omkring og saa mig om paa Lokalteterne og paa Infanteriet,

som nu begyndte at ankomme og holdt Hvil her.

Et Par Timers Tid gik jo ret hurtigt; og nu var her næsten fyldt med Infanteri - Batteriet var endnu ikke til at øjne. Jeg henvendte mig saa igen til Værten, at han dog endelig ikke maatte lade andre faa vor Lammesteg. "Nej", sagde han, "De kan være ganske rolig; jeg skal nok holde mit Løfte". Naa, endelig kunde jeg se Batteriet langt borte nærme sig i Skridt; Vejen var tung, i det bare fine, gule Sand sank Hjulene i over Følgene, og Sporene jævnedes straks igen med det levende Sand. Jeg gik Batteriet i Møde og meldte Kaptajnen, hvad jeg havde udrettet i Kroen. Alt var jo udmærket, og nu maatte jeg skynde mig tilbage igen og sørge for Borddækningen og Plads til dem, saa det var i Orden, naar de kom. Jeg tilbage til Kroen. Den store Sal var omtrent fyldt med Officerer, der sad langs alle Sider, kun midt paa Gulvet var der Plads. Her fik jeg nu anbragt et Bord og Stole, tog selv Plads og fik en Pige til at dække og lave i Orden. Der var mange Officerer, der saa paa mig med nysgerrige Øjne, men det generte mig ikke. Da Kaptajnen og de andre Officerer kom ind i Salen, kunde jeg præsentere et stortarted Frokostbord for dem. Da vi sad midt i Salen og havde denne fine Anretning, vakte vi jo lidt Opsigt imellem de andre Officerer, der vistnok var lidt misundelige paa os. Adskillige kom hen og hilste paa Kaptajnen og vore andre Officerer og to blev inviterede til at deltage i Maaltidet. Lammestegen blev spist til sidste Stykke; ovenpaa fik vi saa Budding og derefter Kaffe. Kort efter at dette udmærkede og hyggelige Maaltid var afsluttet drog vi af Sted igen. Nu var vi paa den gode faste Landevej, og nu gik det rask fremad, først et Stykke i Skridt, men snart gik det over i Trav. Efter at have marcheret et Par Mil gjorde vi et lille Hvil ved en anden Landevejskro, hvor hele vort Rytteri ogsaa holdt Hvil. Vejret var smukt, og Solen straalede klart og skinnende hen over den udstrakte og bølgeformige Hede, hvor man overalt saa Soldater, især Dragoner, fra hvis blanke Hjelmkappe Solens Straaler kastedes tilbage. Det var et ganske ualmindelig skønt og malerisk Billede, der her fremstilledes. Denne store og udstrakte Samling af solbrændte, skæggede og kraftige Soldaterskikkelser, som blandedes imellem hverandre og færdedes om mellem opsadrede Heste og forspændte Kanoner. Saa begav vi

os paa Marchen igen og kom henad Aften til Søby.

Her blev Lunn og jeg indkvarterede hos Byfoged Gad, hvor vi havde det ganske udmærket godt. Næste Morgen d. 3^r Juli Kl. 6 marcherede vi til Frederikshavn, hvortil vi ankom Kl. 9, og gjorde Holdt paa Havnepladsen ventende paa Ordre til Indskibning. Overalt vrимlede det med Soldater af alle Vaabenarter. Af Bekendte traf jeg Styrmand C. Strømberg hjemmefra, han var Chef paa en Chalup, der var i Land med Admiral Suensons Adjutant, Løjtn. Funck. Som vi bedst passiarede sammen, kom Løjtnanten, Strømberg sprang i Chaluppen, et Pib i Fløjten, og Chaluppen ilede ud af Havnen. Af Kolleger traf jeg Dyrlæge Birck. Langt hen paa Eftmdg. kom der saa Ordre til Batteriet: Alt Materiel og henad Halvdelen af Hestene skulde straks Indskibes forat overføres til Fyen; den større Halvdel af Hestene med tilsvarende Mandskab samt Løjtn. Lunn skulde overføres til de smaa Øer, Hirtsholmene, der ligger udenfor Frederikshavn. Jeg skulde følge med til Fyn. Materiellet kom ombord i Transportbaade, og Hestene paa Dækket i Dampskibet, som hed Odin. Foruden vore Artillerihestene var der ogsaa en Mængde Dragonheste ombord med tilsvarende Ryttere.

Dækket var fyldt paa alle Leder og Kanter, saa det var næsten ikke muligt at komme frem. Vi forlod Frederikshavn Kl. 8 om Aftenen; det blæste friskt, og der gik en Del Sør, saa det var ikke nogen god Nat for os. Henad Morgenen stillede Blæsten af, og Søen begyndte at blive noget roligere, og da Solen kom op, klarede Vejret, og opad Dagen blev det smukt Vejr. Dragonernes Chef var Løjtn. Saint-Aubain, og det var den Afdeling, der ved Højen Kro, syd for Vejle, havde haft en smuk og heldig Kamp med østerrigske Dragoner og havde taget 25-26 af disse og et lignende Antal Heste til Fange og til Bytte. To af Dragonernes Sergenter gjorde et meget sympatetisk Indtryk. De fulgtes stadig sammen, paa den ene Hilmkam var Sporet af et kraftigt Sabelhug, der næsten havde flækket denne, og paa Forsiden af den andens Hjælm var Mærker af et lignende kraftig Hug, der havde beskadiget denne og flækket Skyggen og dennes Metaltant. Begge bar Dannebrogssløjfe paa Brystet. Jeg uspurgte dem om Affæren med østerrigerne, og de fortalte saa, at de under en større Reconnoisering traf sammen med en større Deling østerrigere, der saa dem i Forvejen og ordnede sig. Vejen var smal og gav kun Plads for 4 højst 5 Ryt-

tere. Løjtn. Saint-Aubain satte sig i Spidsen og i første Geled begge Sergenterne, 1 Korporal og 1 Underkorporal, saa "Sablen ud" og "March - March"! Den østerrigske Officer kom ogsaa i Spidsen for sin Flok, ligeledes i fuld Karrière. Han tørnede først sammen med Løjtn. Saint-Aubain, og hans Sabelhug traf dennes Hest over Næsen, saa den stejlede og gik bagover med Løjtnanten; men i samme Nu gav den ene af Sergenterne den østerrigske Officer et Sabelhug, hvor Hals og Skulder stødte sammen, saa han styrtede af Hestene, og saa gik det videre fremad mellem Fjenderne, slog dem tilbage, forfulgte dem paa Flugten og tog foranrævnte Dragoner og Heste til Fange.. De fire Mand i første Geled holdt godt sammen og bandede Vejen for de Efterfølgende. Løjtn. Saint-Aubain var ved sin Hests Fald bleven noget forslaaet og kom paa Hospitalet og fik her som Nabo den østerrigske Officer, Grev Zernin, og de blev senere gode Venner. Dette fortalte Løjtnanten mig personlig. Saint-Aubains Hest var ikke mere brugbar for ham, og han fik istedet for den østerrigske Officershest med hele dens østerrigske Rideekvipage. Løjtn. Saint-Aubain blev R. af Db. og Linieofficer, de 4 Mand i første Geled blev Dannebrogsmænd.

Jeg opholdt mig den meste Tid paa Kommandobroen, hvorfra man kunde overse hele Dækket og holde Øjemed Hestene, de stod forholdsvis rolige, de var kun bundne meget kort i deres Grimeskafter og var isøvrigt pressede og trykkede saa tæt sammen, som det var muligt; de havde alle deres Ride- eller Seletøj paa. Med Bagkroppen havde de lidt mere Frihed, og denne benyttede de ret hyppigt til at trykke paa Naboen, denne lod Trykket gaa videre, og saaledes forplantedes det videre, kortere eller længere, til det mødte kraftig Modstand, der enten standsede det eller returnerede det tilbage. Sejladserne var vel for langvarig for dem, og de kedede sig, kun faa kunde faa lidt Vand i en Spand, og Foder vankede der slet ikke. Vi frygtede for Løjtn. Saint-Aubains lille østerriger, at den ikke vedblivende kunde modstaa disse jævnlige Tryk af dens danskfødte Kammerater, som baade var større og stærkere end den, og tilsidst gik det ogsaa galt, og den faldt om, og dens Naboer fyldte straks dens Plads og stod og skrævede over den. Jeg havde iagttaget, hvad der skete, og havde ventet og frygtet det. Jeg fik straks fat i nogle af vore Trainkonstabler og et Par flinke Matroser; disse entrede langs Lønningen; og vi andre krøb over

Ryggen paa de andre Heste til Stedet, hvor den laa, som var temmelig langt henne i Forskibet. Ved forenede Kræfter fik vi de andre Heste skubbede hver til sin Side, og vi fik saa megen Plads, at vi kunde løfte vor lille medtagne Øaterriger op paa sine egne Ben. Der var heldigvis ingen Skade sket af nogen Betydning, kun nogle Hudafskrabninger, nøjagtig Undersøgelse var der ikke Plads til. Der blev nu stadig holdt Øje med den og dens Naboer. Vi havde nu kun 3 Timers Sejlads til Nyborg, som vi naaede Kl. 7 Aften. Vi blev straks udskibede. Saasnart Løjtn. Saint-Aubains Hest kom i Land, undersøgte jeg den nøjagtig; der var heldigvis kun nogle overfladiske Hudafskrabninger, og Ride- og Sadeltøj havde heller ikke lidt nogen Skade, -saa jeg kunde lykønske Løjtnanten til, at han igen kunde benytte sin lille smukke Hest.

Efter at vi var samlede efter Udskibningen, kom der Ordre til at marchere 2 Mil ind i Landet, hvor Doktoren og jeg blev indkvarterede hos en Møller Andersen, Rønnings Mølle.

5' Juli. Det var særdeles venlige og gæstfrie Folk, og vi havde det rigtig godt. Vi var ogsaa glade over at være komne tilbage til det smukke og frugtbare Fyn med dens gode og velhavende Befolkning. Da der ikke var langt herfra til Forpagter Bllow paa Hellerup, indbød jeg Doktoren at tage med Ærhen paa et Besøg, og vi modtoges jo med den største Forekommenhed og Gæstfrihed, og vi blev ved Afskeden indbudte til at komme snart igen, men det blev nu ikke Tilfældet denne Gang.

Efter et Par Dages Forløb kom Løjtn. Lunn og det øvrige Mandskab med Heste tilbage til Fyn, og Batteriet var nu samlet igen med alt i godt Behold. Som vi^{nu}/laa og havde det rigtig godt i Rønnings Vandmølle kom der en Morgenstund ganske uventet Ordre til Batteriet straks at afmarchere hen til Eggen ved Middelfart. Doktoren og jeg blev helt bedrøvede over at skulle forlade vort gode Kvarter og vor gode Vært og Værtinde. Da de ikke syntes vi havde faaet nogen rigtig Frokost den Dag, medgav de os hver en stegt Due og Smørrebrød, -ingen Betaling for vort Ophold. Vi blev nu indkvarterede i en Landsby, der hed Vejrup, og dens Omegn. Jeg hos en mindre Gaardejer, der vakte min udelte Beundring, som en ualmindelig flittig og arbejdsom Mand, der altid var paa Færde og ikke undte sig Hvile, hverken Nat eller Dag. Hver Aften Kl. 9 eller 9½

stillede Batteriet og marcherede derefter til en Alarmplads, der laa en Mils Vej fra os, -her bivakkerede vi sammen med en Mængde Infanteri. I den første Tid holdt vi med forspændte Kanoner; det halve Mandskab fik fri og kunde lægge sig, om det havde Lyst dertil, paa den bare Jord; den anden Halvdel holdt Vagt; midt paa Natten skiftede saa Holdene. Infanteriet, vi var sammen med, gjorde ligesom hos os, Halvdelen vaagede, og den anden Halvdel kunde lægge sig. De laa paa den bare Jord med Tornystret under Hovedet, og i Rækkevis, ligesom de stod i Kompagniet. Natten tilbragte vi spadserende omkring imellem vore egne Folk eller Infanteriet. Henad Kl. 1 trakterede Premierl. Ramm som oftest med Kaffe. Batteriet medførte et lille Telt, som blev opstillet, naar alt var i Orden; noget Halm blev lagt paa Jorden, og her kunde vi gaa ind og strække os paa Straaet. Underofficererne ved Infanteriet havde dannet en Sangforening; de sang meget kønt og fik meget Bifald og Tilslutning fra alle Sider - saa Tiden gik forholdsvis hurtigt for os. Kl. 4 blev given Ordre til at holde marchfærdig og et Kvarters Tid efter, gik det hjemad til vore Kvarterer. Alle længtes efter at komme hjem, baade Mandskab og Heste, og det gik i Trav næsten hele Vejen - sikke Støvskyer vi satte til Vejrs, og saadan som vi saa ud af Støv, naar vi kom hjem, vi lignede Møllere, og hvilket Arbejde, der var bagefter med at børste og pudse! Vi havde i Almindelighed Frihed til Kl. 4, og den Tid blev tilbragt med at sove. Saaledes gik det nu i nogen Tid, men det varede ikke ret længe, før det tillodes at spænde Hestene fra Kanonerne og Binde dem ved opslaaede Kamperliner, men de maatte beholde Seletøjlet paa.

En Morgen vi skulde ride hjem, kom Løjtn. Lunn og spurgte mig, om jeg ikke havde Lyst til at ride en Tur med ham langs Kysten og se vore Forsvarsforanstaltninger, -jo det vilde jeg gerne.

Det var en meget smuk Morgenstund med stille, klart Vejr, og Solen var lige staaet op, Vi red gennem noget bakket Skovterrain, traf paa forskellige Dragon-Vedetter og fik snart Øje paa Bæltet ved Hinds-gavl og Søen op langs den jyske Kyst, hvor vi saa en af vore Kanønbaade dampe afsted nordpaa. Det var et aldeles henrivende og skønt Skue at se fra den høje fynske Kyst udover det vidtstrakte, stille, blaa Hav og de bakkede, skovklædte Kyster, der omgav det. Vel et hundrede Alen fra Land

var der lagt en Linie af svære Mastetræer og Bjælker, som var lønkedesammen og forankrede for at danne den første Forhindring for en Landgang af Baade. Langs Bakkekanten nærmest mod Søen, var der opkastet store Løbegrave, og i disse var der, med ikke ret lange Afstande, anbragt Kanonplacementer til 2 Kanoner.

Efter at have ligget i Vejrup i en 14 Dages Tid blev Batteriet flyttet hen til Landsbyen Ore og dens Omegn; her var magrere Jorder, og Gaardene var mere tarvelige end i Vejrup. Doktoren og jeg laa hver i en lille Gaard, der laa lige overfor hinanden, kun adskilte ved en Landevej. Vi tilbragte Dagene sammen, og det var jo dog nogen Adspredelse for os. Levemaaden var tarvelig og ensformig. Der var en lille Sø i Nærheden, og der fiskede vi, - en Dag var vi særlig heldige og fangede 10 A-borrer og nogle Sudere, saa vi fik stegt Fisk til Aftensmad. En Dag, som jeg just skulde ud at ride, fik jeg Besøg af en tidligere Skolekammerat og Ungdomsven, Aspirant Schmitto, som var ved 4^e Regiment og havde set mig en Morgenstund, da vi drog hjem fra Bivouaken. Vi tilbragte saa nogle fornøjelige Timer sammen. Han fortalte mig om Als's Indtagelse, hans Regiment var paa Forpost ved Stranden, da Angrebet skete, det kom saa hurtigt og overraskende, at de maatte trække sig tilbage. Reserven laa for langt tilbage, og Preusserne fik saa let Fodfæste paa Øen og erobrede den.

Den 14^e August fik Batteriet Ordre til at forlade vort nuværende Kantonnement og marchere hen til Eggen mellem Nyborg og Svendborg. Kaptajnen blev indkvarteret paa Herregaarden Nordskov, der tilhørte hans Svoger, Konsul Kruse, og jeg i Byen Gestelev hos Skolelærer Jantsen, hvor jeg fik et meget godt Kvarter - et godt Værelse, god og venlig Omgang og bedre Mad end i de 2 sidste Maaneder. En god halv Mil fra os laa 5^e Bateria med Hovedkvarter i Byen Ringe; dets Dyrlæge Green blev bortkommanderet til en Forretning, der vilde vare i 3 Uger, og i denne Tid blev det saa overdraget mig tillige at være Dyrlæge ved dette Bateria.

Uagtet jeg nu havde 2 Batteriet at passe, saa havde jeg dog megen Tid tilovers. Hestene havde gode Dage og var i meget god Kondition, og der var saa at sige ingen Sygdomstilfælde. Straks efter vor Ankomst hertil, blev vor Doktor hjempermitteret og rejste til København; han var glad over at komme ud af sin nuværende Stilling, som han nu fandt

meget kedelig, og Indkvarteringen hos Smaakaarsfolk af Landbostanden med deres Kost huede ham ikke. Jeg savnede ham som et meget elskværdigt og godt Menneske.

Denne Egn havde mange velstillede og dannede Familier, som altid modtog os med Velvillie og Gæstfrihed. Der var Konsul Kruse paa Nordskov, Forpagter Büllo paa Hellerup, Kammerraad Warberg, Møller Brandt med flere. Vejret havde i længere Tid været meget ustadigt, og der faldt megen Regn, saa Hjemkørselen af Sæden trak længe ud, -endnu den 19' Septbr. havde Büllo baade Hvede og Havre staaende paa Marken. Paa de mindre Ejendomme var der paa den Tid indhøstet. Vore Soldater fik Lov til at hjælpe med Indhøstningen; det var for dem en Adspredelse og vel ogsaa til lidt Fortjeneste og til Ekstraforplejning samtidig med, at det var af stor Betydning for vedkommende Landmand. Til Batteriet kom der Ordre, at dets Dyr læge skulde møde i Assens d. 12' Septbr. om Morgenen for at tiltræde en Kommission, der skulde udstationere en Del af Armeens Heste til Omegnens Landmænd. Min Kaptajn var saa god at stille et militært Køretøj til min Disposition, -det vil sige Kaptajnen laante en lille Jagtvogn af sin Svooger, Konsul Kruse, og saa fik en Trænkonstabel, der havde et Par flinke Forløberheste, Ordre til at være min Kusk.

Den 11' Septbr. om Morgenen tog vi fra Gestelev og naaede Assens henad Eftermiddagen ved 6 Tiden og gjorde Holdt i en stor Gæstgivergaard, hvor jeg laa om Natten. Tidlig næste Formiddag samledes Kommissionen, og efter en let Frokost begyndte Udstationeringen af Hestene til de forskellige Foderværter. Forretningen varede en 3 Timers Tid, og derefter indtoges en lille Middag, og efter denne tiltraadte jeg min Hjemtur. Jeg havde dejligt Vejr paa denne Tur, havde flinke og raske Heste for Vognen og kom gennem Egne af Fyn, jeg ikke tidligere havde passeret, -det var en baade interessant og fornøjelig Tur, -Vejlængden sagdes at være 6 Mil ud og 6 Mil hjem. Vi kom hjem henad Morgenstunden i bedste Velbefindende. De sidste Dage i September fik jeg 8te Dages Permission, hvoraf jeg benyttede Halvdelen til Besøg hos min Forlovede og hendes Familie, der boede et Par Mil fra Kallundborg, og den anden Halvdel hos mine Forældre i Dragør.

Den 9' Oktober kom jeg tilbage til Batteriet. Kaptajnen havde været saa god at sende en Vogn til Nyborg for at hente mig. Efter min

Hjemkomst til Gestelev blev mit Kvarter omlagt; vi blev flyttede til en By, der hed Heden, og jeg blev indkvarteret hos Kammerraad, Godsforvalter Warberg, hvis Ejendom hed Ensomheden. Det var overordentlig vakre og gæstfri Folk, saa jeg havde det jo udmærket. Straks efter at vi var komne til Gestelev, kom der en voksen Søn fra "Ensomheden" til mig og bad mig, om jeg vilde se hen til dem. -De havde nemlig en meget stor og værdifuld Hund, der var bleven overkørt af en svært belæsset Vogn. De havde forges ventet en Dags Tid paa deres egen Dyrlæge, og de vidste ikke, naar han kunde komme. Jeg var straks villig til at tage med ham. Patienten var en meget stor, gulbrun, langhaaret Hund; den var meget skikkelig og rolig, medens jeg undersøgte den. Der fandtes intet Benbrud, men næsten hele Ydersiden af venstre Laar var stærkt beskadiget, tildels knust, meget opsvulmet og infiltreret med Blodudtrængning. Jeg vadskede det godt af med lunkent Vand, klippede Haarene af, scarificerede det, og derefter blev det uafsladelig badet med lunken Arnica Infus. I Løbet af nogle faa Dage bedredes Tilstanden ganske overordentlig. Den private Dyrlæge kom først et par Dage efter, at jeg havde behandlet Hunden. Han sagde da, at det kunde han ogsaa have gjort. I Gestelev havde jeg behandlet en Hest med Kolik, tilhørende en Gaardejer, og med et godt Resultat. Under min Permission havde han sendt en Hare hen til mig; men da jeg var fraværende, mente Skolelærer Jantsen, at det var bedst, at han spiste Haren, for saa blev den da ikke fordærvet, -fra min Side var den ham vel undt.

Den 14' Oktbr. kom der Ordre til Batteriet om at afgaa den 18' Oktbr. til København. Den 14. var vi alle til Middag hos Konsul Kruise, hvor der saa var Høstgilde om Aftenen. Den næste Dag var vi til Middag hos Pastor Brian, der var Onkel til Prl. Crone. Jeg blev ogsaa indbudt til Høstgilde hos Forp. Bülow paa Hellerup. De sidste Dage, vi var paa Fyn, gik meget hurtigt for os alle ved Batteriet. Vi skulde jo omkring og aflægge skyldig Tak til alle de venlige Folk, der havde vist os saa megen Velvillie og Gæstfrihed. Den 18' Oktbr. om Morgenen stillede Batteriet til Afmarch med Nyborg som Maal. Vi marcherede/til Havnen, og Indskibningen begyndte straks efter. Under denne var der dog Lejlighed til at gaa op i Schalburgs Hotel og faa noget Mad. Vi havde den Fornøjelse at blive førte over Bæltet af Orlogsdamperen Hekla. Det var meget interes-

sant for os at blive lidt bekendt med og se Livet ombord i en Orlogsmænd. Hvad vi mest maatte beundre, var den Hurtighed og Appel, enhver Ordre blev udført med. Ombord traf jeg 2 Ungdomsbekendte, en fra Dragør og en fra Skovshoved. Efter Ankomsten til Korsør samledes Batteriet ved Havnen, og da alt var rede, afmarcherede vi til en By, "Vemmeløw" i Nærheden af Slagelse. Her laa vi saa den Nat og den næste Dag. Den 20' Afmarch om Morgenen til henad Ringsted Egnen. Vi passerede gennem Slagelse, og da vi naaede denne By, kom Kaptajnens Ordonnans til mig - jeg red bagefter Batteriet - med Ordre til mig at komme op til Kaptajnen, som red i Spidsen. Paa den Maade kom jeg til at ride ved Siden af Kaptajnen, en Ære, som jeg i Øjeblikket slet ikke tænkte over. Men som vi passerede Hovedgaden, kom en Kollega, Dyrlæge Campen, der gjorde Tjeneste ved Dragonerne, styrtende hen til mig, hilste paa mig og udtalte sin store Overraskelse over, at jeg kom ridende ved Siden af Kaptajnen og i Spidsen for Batteriet, hvor han havde gjort Tjeneste, var sligt aldeles ukendt. Batteriet fulgte saa Hovedlandevejen forbi Sorø og forbi Herregaarden Bjernedegaarden hvor jeg tidligere havde opholdt mig 1 Aar, og kort efter Herregaarden Morup, hvor jeg havde været i 2 Aar, saa jeg var jo særdeles godt lokaliseret i Egnen, som det var mig kært at gense. Vi bedede undervejs ved den bekendte gamle Kro, "Krebskroen". Jeg blev indkvarteret den Nat i en Forpagtergaard, tilhørende Herregaarden Svenstrup. Forpagteren var en Holstener, en høj og svær Mand; vi tilbragte Aftenen med Samtale om Landbruget. Vi afmarcherede næste Morgen og kom henad Eftermiddagen til en By, der hed Assensløse; her laa vi igen over næste Dag. Jeg blev her indkvarteret paa en Gaard, hvor jeg traf paa de mest enfoldige og gammeldags Mennesker, jeg i hele Feltoget havde truffet paa. Foruden mig var der en halv Snes Mand og ligesaa mange Heste. Da vi havde anbragt disse og var komne lidt i Orden, blev vi opfordrede til at komme ind og spise. Det var Folkenes Mening, at jeg skulde opholde mig og spise sammen med Soldaterne. Jeg maatte give dem en lang Forklaring over, at jeg var mere end alm. Soldat, at jeg ikke i Almindelighed spiste sammen med dem eller delte Kammer med dem. Jeg sagde, at jeg skulde have mit eget Værelse, og dér skulde jeg ogsaa spise. De saa paa mig, som om jeg var et udenlandsk Dyr, de aldrig havde set før; hele Familien talte saa indbyrdes sammen, og saa

blev jeg da vist op i deres Storstue, som blev overladt til min Raadighed, og hvor jeg saa spiste. Den næste Dag talte jeg en Del med dem, især med Manden, og vi blev efterhaanden gode Venner. I mit Værelse stod paa min Kommode en lille Vase, og i den var igen anbragt en sjælden smukt forarbejdet Flintestensdolk. Jeg spurgte Manden, hvor de havde fundet den, og om jeg ikke kunde købe den af ham. Den var funden i deres Tørvemose, og hvis jeg vilde give dem 1 Rigsdaler for den, maatte jeg faa den. Jeg blev meget glad og afsluttede Handelen med det samme. Den 23. om Morgenen afmarcheredes der igen; vi kom igennem Roskilde og skulde indkvarteres i Sengeløse og Omegn. Om Eftmdg. fik vi dygtig Regn, saa vi blev næsten genemblødt. Paa Herregaarden "Cathrinebjerg" skulde Kaptajnen og 1 Officer indkvarteres. Kaptajnen var saa elskværdig at kaare mig til Ledsager. Det var lige ved at blive mørkt, da vi naaede Herregaarden, just ikke meget fornøjede, da vi var baade kolde og vaade. Men hvilken udmærket Modtagelse vi fik! Det var rigtignok Modsætning til den i Assensløse - hele Herskabet kom ud paa Trappen og tog imod os paa det venligste og meddelte, at de havde ventet paa os med Middagsmaden. Kaptajnen takkede og bad, om vi først maatte gøre lidt Toilette, da vi var saa vaade. Der blev anvist os et stort Soveværelse med 2 Senge, og vi skiftede Dragt, og vort vaade Tøj blev bragt til Tørring. Saa indfandt vi os i Spisesalen, et stort og prægtigt Rum, stærkt Øplyst, og med et stort og bredt Spisebord med Blomstervaser, Frugtskaale og Opsatser. Saa udmærket Mad og den venligste og mest forekommende Omgang. Godsejeren hed Hr. Thalbitzer. Der var en Søn hjemme, som var tjenstgørende Infanteriofficer, en anden Søn var Artilleriofficer, og ham kendte vi godt fra Fredericia, hvor han gjorde Tjeneste ved Fæstningsartilleriet. Han henvendte sig den Gang til Batteriet om at faa en god Ridehest til Laans engang imellem, naar han havde Frihed, og det blev ham med Fornøjelse tilstaaet, i Almindelighed havde han min Hest, som han syntes særdeles godt om. Da det spurgtes i Selskabet, at vi kendte Artilleriofficeren og havde kunnet bevise ham Smaatjenester, blev vi endnu mere velkomne. Vi tilbragte en udmærket og minderig Aften paa "Cathrinebjerg".

Den 24. om Morgenen forlod vi Cathrinebjerg og Omegn og satte Kursen ad København til med Sundbyerne paa Amager som det sidste og ende-

lige Maal. Vi kom til København Kl. 1. Ved tidligere Vesterport holdt mine Forældre for at se os holde vort Indtog. Min Fader kunde ikke glemme, at vi udgjorde et saa stort Optog. Da jeg ventede at se dem, var jeg i Téten af Batteriet og red jo straks hen og hilste paa dem og fik en lille Passiar med dem. Men da Batteriet tilsidst var kommet forbi os, blev min Hest saa utaalmodig af Længsel efter sine Kammerater, at den ikke vidste hvilket Ben den skulde staa paa - jeg maatte føje den og følge Batteriet. Vi sneglede saa afsted ad Filsofgangens over Langebro, ad den for-gækte Vej og helt ud gennem Sundbyerne, til vi naaede deres Ende. Der var ikke Spor af nogen officiel Modtagelse eller mindste Tak til flinke Krigsfolk, der kom hjem efter et afsluttet Felttog.

Efter et Par Timers Ophold fik vi da vore Indkvarteringsbiller; jeg skulde en Fjerdingsvej ud ad Landevejen og ligge hos Gaard-øjer Jan Olsen, lige ved Kastrup Mølle.

Efter at have forestillet mig for mine nye Værtsfolk, gik jeg til København og traf mine Forældre og hilste paa Slægtninge, hvorefter vi tilbragte Aftenen paa en stor Basar, der afholdtes i Christiansborg Slots Ridehus - til Fordel for de Saarede.

Hermed var det egentlige Felttog afsluttet, men jeg vedblev tilligemed Batteriets Trækonstabler at ligge indkvarteret i Sundbyvester lige til henad Jul og blev hjempermitteret d. 31' Decbr..

Foruden 3' Batteries Heste laa der ogsaa et andet Batteri længere ude paa Amager, og dets Hestebesætning fik jeg ogsaa Ordre til at soignere. Samtidig modtog vi stadig andre Heste fra mange forskellige militære Afdelinger, saa der var en Del at varetage for mig, men i Almindelighed kunde jeg ekspedere og afslutte mine Forretninger om Formiddagen, saa jeg havde Eftermiddagen til min fri Raadighed, og den tilbragte jeg saa enten i Dragør eller i København. De fremmede Heste, vi modtog, blev efter nogle Dages Ophold hos os solgte ved Auktion, der afholdtes et Par Gange om Ugen i 1ste Artilleriregiments Ridehus, og fortsattes gennem November og langt ind i December Maaned. Paa Grund af dette betydelige Salg var Priserne ikke høje. Vort eget Batteris Heste blev solgte i Slutningen af November og jeg var heldig at købe min egen Hest for en moderat Pris. I November fik jeg Ordre til som Dyrlæge at tiltræde en Kommission i Ring-

sted, bestaaende af 2 Officerer, for at modtage en Del dér og i Omegnen udstationerede Foderheste. Det var en for mig meget glædelig Ordre, da jeg dér havde ikke faa Bekendtskaber fra mit tidligere Ophold paa Morup og Bjernedegaarden, og som jeg nu fik Lejlighed til at aflægge et Besøg. Kommissionens Præses var en ældre Premierl. Forth af Infanteriet - han var meget elskværdig og erklærede jo, at det var en uventet Opgave for ham at være Formand i en Hestekommission, men han klarede Situationen med Takt og Dygtighed. Handlingen foregik paa Torvet udenfor Postgaarden, blev indledet med en pæn Frokost og afsluttedes med en behagelig Middag. Nogle faa Heste havde været syge, og enkelte været halte, men de havde alle Dyrlægeattest med om deres Behandling, og Dyrlæge Staun, som havde behandlet dem, var personlig tilstede og gav yderligere Meddelelse om deres Behandling. Da alt saaledes var i god og forsvarlig Orden, afsluttedes Modtagelsen til gensidig Tilfredshed.

Medens vi laa i Jylland, kom der en Skrivelse fra Generalkommandoen til de midlertidig ansatte militære Dyrlæger, at de af dem, der ønskede at blive antagne til Reservedyrlæger, nu havde at indgive Ansøgning derom. Da jeg just ikke havde Lyst til at binde mig til Militæretaten for 16 Aar, undlod jeg at ansøge om denne Stilling, - nu fortryder jeg det.

Jeg havde faaet Meddelelse fra Lægdsmanden, at saasnart jeg blev permitteret som Dyrlæge, vilde jeg blive indkaldt som Rekrut. Det passede jo ikke rigtig for mig, efter at have gjort Tjeneste som militær Dyrlæge i et Aar - med Officersrang - nu at blive menig Soldat. Jeg henvendte mig saa til Kapt. Klein, om han ikke vilde hjælpe mig til at blive Reservedyrlæge, -det lovede han mig med den største Beredvillighed og forsikrede mig ogsaa om, at der kunde ikke være noget til Hinder derfor, de skulde han nok sørge for. Jeg fik nu anskaffet de nødvendige Papirer - fra Lægdsmanden, Attest fra den militære Læge, Udskrift af mine Eksamenskarakterer - og Kaptajnen besørgede saa Resten. Det varede heller ikke længe, før Krigsministeriet sendte mig Patent som Reservedyrlæge.

Hermed afslutter jeg nu mine Oplevelser og Optegnelser som militær Dyrlæge ved 3^e Bateria (Klein) i Krigsaaret 1864.

Jeg saa og lærte meget i dette for Danmark saa ulykkelige Aar - jeg saa saa mange Egne og Landskaber i vort skønne Fædreland og gjorde Bekendtskab med saa mange gode, brave og gæstfrie Mennesker. Jeg lærte at højagte og beundre den danske Officerstand - særlig Artilleri-officererne - vore flinke og raskke Underofficerer og vore gode og brave menige Soldater.

Jeg lærte ogsaa, at kan man gøre mere end sin skyldige Pligt, saa er der under en Krig Brug for al den Kraft og Virksomhed, som kan udfoldes af et varmtfølende og patriotisk Menneske - til Gavn for Kamraater og Fædreland.

F. J. MADSEN.

Drøgto d. 10. Mai 1921.

Hr. Professor B. Bang, H. v. 3. p. 12.
jeg tillader mig hermed - i al. Høflighed -
at tilstille Hr. Professoren med følgende
Oplysninger som Dygtige ved 3 Bøger i
1864. Jeg har for en Del. Har siden fore-
taget dem for min egen. Høfligst
Til. Det var dengang min Tanker, at
for dem indgiord i Bøgerne - da jeg
sige, at det kunde interessere mine
Elevener til for at side hørdes en
Dygtige havde det ved et antiligt Bøgerne.
Det Høfligst til Hr. Professoren,
jok jeg det har - horensel jeg vilde offe-
paa Høfligst - da jeg dengang horensel
høfligst eller dygtig vil at offe en Del
Prøve herpaa - Men det altiaa ikke vil. Nøget.
Hr. Høfligst Til Hr. Professoren og Hr. Professoren
og indtalle til Høfligst - at
har jeg ikke fik dem Tøget, at jeg da vilde
gaa dem til Petermannskolen Bibliotek.
Jeg har nu ved en Bøgerne Omlygts
for at dem maskinerne og indberendes
- og tillader mig hermed, at tilstille
Hr. Professoren det Exemplar som er
tilhørt Petermannskolen Bibliotek
om Hr. Professoren har Lygt til at hore
dem - det er til Høfligst - og Høfligst
sige dem til Bibliotek.
Med sandt Høfligst F. J. Mandfær.
Høfligst.

**Danmarks
Veterinær- og Jordbrugsbibliotek
Ny Saml. 4° 1.**

Kilder til veterinærhistorisk forskning

Tidligere udkom:

1. *Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884–1906. Veterinære iagttagelser og kulturhistoriske billeder fra Rusland.* Nordisk Veterinærmedicin 1974, 26, suppl. II. (Kun antikvarisk).
2. *Breve fra Carl Mæhl til Harald Krabbe 1886–1916. Set og oplevet i Rusland som borger og veterinær.* (40 kr.).
3. *Breve fra J. P. B. Jessen til H. P. Bergmann. En ung dyrlæges breve fra Danmark (1823–1824) og Rusland 1826–1834).* (60 kr.).
4. *E. Viborg: Veiledning til Svinets Behandling som Huusdyr.* Kjøbenhavn 1804. Fotogr.reproduktion. 2. oplag. (64 kr.).

I. KATIC – Søndergade 39 – 4130 Viby Sjælland.

Pris 66 kr.